

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

**Jan III. Sobieski a tažení polského vojska Moravou k Vídni roku
1683 ve svědectví tehdejších pozorovatelů**

Lukáš Remeš

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lukáš Remeš**
Osobní číslo: **H09073**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Jan III. Sobieski a tažení polského vojska Moravou k Vídni roku 1683 ve svědectví tehdejších pozorovatelů**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student přiblíží osobnost Jana III. Sobieského, jeho život, vojevůdskou a panovnickou kariéru. Následně bude analyzovat záznamy z městských knih měst, jež stála na trase tažení polského vojska k Vídni roku 1683. Závěrem se bude snažit o excerpci Sobieského korespondence z doby jeho tažení proti Turkům a o reflexi průjezdu vojska Moravou.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Státní okresní archiv Olomouc Moravský zemský archiv Brno DE LA GRANGE, Maria Kazimiera, Listy do Jana Sobieskiego, Warszawa 1966. FORST DE BATTAGLIA, Otto, Jan Sobieski, 1982. HAGENAU, Gerda, Jan Sobieski, 1983. KOPČAN, Vojtěch, Obliehanie, 1983, s. 513-515. MIKULEC, Jiří, Leopold I., 1997, s. 228-229. PODHORODECKI, Leszek, Jan Sobieski, Warszawa 1964. ILIZIŃSKI, Jerzy, Jan III. Sobieski, Wrocław 1979. SOBIESKI, Jan, Dopisy Maryšence, Praha 1974. WIMMER, Jan, Die Entsatz von Wien 1683, 1983.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Vítězslav Prchal**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

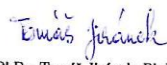
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 44
L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré prameny, literaturu a další informační zdroje, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamech použitých pramenů a literatury a jsou patřičně ocitovány. Jsem si vědom toho, že nedodržení pravidel citací je považováno za protiprávní jednání a je též důvodem k disciplinárnímu řízení.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které vytvořením díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25. června 2012

Na prvním místě bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Vítězslavu Prchalovi, který vynaložil veliké množství času, ochoty a trpělivosti, aby tato práce mohla vůbec vzniknout. Děkuji také za možnost konzultací a za vypůjčení dostupných publikací. Na posledním místě také děkuji své rodině a to především za podporu při vzniku této práce.

Anotace

Předkládaná práce pojednává o vojenském tažení polského krále Jana III. Sobieského roku 1683. Jeho cesta vedla napříč Moravou a jejím hlavním cílem bylo osvobození habsburského rezidenčního města Vídně, jež byla napadena osmanskou armádou. Po úvodním přiblížení této práce, má čtenář možnost seznámit se s osobou polského krále Jana III. Sobieského a politickou situací, jež v Evropě v druhé polovině 17. století panovala. Hlavní důraz je kladen především na přehledný popis jednotlivých válčících stran, na jejich diplomatické styky a smluvní vztahy.

Navazující kapitola přináší čtenáři možnost, vytvořit si představu o ochraně Moravy před kuruckými vpády. Je zde poměrně detailně řešena otázka obrany a snaha o eliminaci těchto nebezpečných útoků. Pracuji zde s širokou pramennou základnou, ze které čerpám i v následující kapitole zabývající se samotným vojenským tažením polských vojsk v čele s polským králem Janem III. Sobieskim, která končí před bitvou u Vídně. Analyzuji především informace týkající se vojenského charakteru, jako zásobování, počet armády, ubytování a jiné. Bitvu o Vídeň popisují takovým způsobem, jak byla zachycena dobovými pozorovateli a několikrát literárně zpracována. V závěrečné kapitole se vracím k dopadu výsledku bitvy o Vídeň, ohlasům tehdejších obyvatel a pokračujícím válkám vedených Svatou ligou proti Osmanské říši. Na úplný závěr přikládám obrazovou přílohu, portrét polského krále Jana III. Sobieského.

Klíčová slova

bakalářská práce - Jan III. Sobieski - vojenská tažení - Osmanská říše - 17. století - Morava - Vídeň - bitvy - křížové výpravy

Annotation

This submitted paper deals with the military campaign of the Polish king John III Sobieski in 1683. His journey led through Moravia and its main target was to free Vienna the Habsburg residential city that was attacked by the Ottoman army. After the introduction of this paper the reader can look closer on the personality of the Polish king John III Sobieski and the political situation that was in the Europe in the second half of the 17th century. The main emphasis is put on the well arranged description of the parties at war, their diplomatic connections and contractual relations.

The consequential chapter brings to the reader the option to create an image of the protection of the Moravia against the Kuruc army. The question of defence and the effort for elimination of those dangerous attacks is in the paper discussed quite in detail. I work there with wide information sources which I also use in the following chapter dealing with the military campaign of the Polish army with the king Jan III. Sobieski as a leader and that ends before the battle of Vienna. I analyse mainly the information dealing with the military questions such as the supplying, number of soldiers, accommodation and so on. I describe the battle of Vienna in the way that was several times depicted by the period observers.

In the final chapter I get back to the impact of the battle of Vienna, to the response of the then inhabitants and to the continuing wars led by Saint League against the Ottoman Empire. In the end I enclose the supplement with the pictures of the portrait with Polish king John III Sobieski.

Key words

bachelor's paper - John III Sobieski - military campaign - Ottoman Empire - 17th century - Moravia - Vienna - battles - the Crusade

Obsah

Úvod.....	8
I. Život Jana III. Sobieského.....	11
II. Politická situace a vývoj, jenž předcházela roku 1683.....	17
III. Vpády a drancování kuruckých oddílů na Moravě.....	21
IV. Tažení polského vojska Moravou k Vídni.....	28
V. Reakce obyvatel Čech a Moravy na samotné tažení polské armády.....	36
VI. Bitva o Vídeň.....	41
VII. Dozvuky bitvy o Vídeň a další vývoj událostí.....	50
Závěr.....	57
Seznam pramenů a literatury.....	59
Přílohy.....	66

Úvod

Je pět hodin ráno 12. září roku 1683 a Vídeň, hlavní sídlo rakouské větve vládnoucích Habsburků, se drží jen s boží pomocí a z posledních sil. Habsburská monarchie společně s většinou západní Evropy bijí na poplach proti tureckému nebezpečí, které je ještě horší, než bylo roku 1529. Aby také ne, residenční město je v sevření cca 140.000 mužů zcela odlišné víry, kultury i povahy.¹ Na hustě zalesněném vršku hory Kahlenberg, jež se nad Vídní tyčí, je připraveno k útoku téměř 70. 000 mužů „zachránců“. Spojená říšská, habsburská a polská vojska, pod velením vrchního velitele císařské armády Karla V. Lotrinského a polského krále Jana III. Sobieského, čekají na udělení posledních rozkazů. Vrcholek zvaný Kahlenberg tyčící se nad Vídní, který je součástí pohoří vídeňského lesa bylo vybráno jako strategicky nejvýhodnější místo k podniknutí útoku. Jediné totiž zůstalo prakticky nechráněné. Osvobozeneckému vojsku se tak naskytl dech beroucí obrázek osmanského ležení v podobě několika tisíc stanů „nevěřících“ vojáků, kterým velel velkovezír Kara Mustafa.² Boj mohl pomalu začít. Velitelé aliančních vojsk Karel Lotrinský a Jan III. Sobieski se rozdělili do dvou křídel, z nichž poté podnikli výpady a zahájili tak útok. Byl to důležitý krok k záchraně křesťanstva a byli si dobře vědomi, že musí s Turky skoncovat pokud možno do večera, dříve než padne tma.

Přesně takto a v podobném duchu zachycují prameny a díla většiny spisovatelů rozhodující bitvu mezi křesťanstvem a zemí půlměsíce. Bitvu, jež rozhodla o postupném úpadku osmanské moci na východních a jihovýchodních částech Evropy, bitvu, která už nikdy nedovolila rozmachu islámské víry na evropském kontinentu. Misky na vahách převážil ve prospěch Habsburků polský král Jan III. Sobieski a stal se jednou z nejdůležitějších postav oné bitvy, ale také vojenských i politických novověkých dějin.

Předkládaná práce obsahuje prvky autobiografie, sociologie a vojenství v historickém kontextu, který je zaměřen na určité časové období. Hlavním cílem je výzkum vojenského tažení polského krále Jana III. Sobieského. Tažení jeho armády přes moravské území na pomoc obležené Vídni, která je roku 1683 napadena Turky, očima tehdejších pozorovatelů. Dále výzkum připravenosti obrany Moravy proti vpádům kuruckých vazalů a na samotný průchod polského vojska. Vzhledem k vysokému počtu polských vojáků bylo třeba dle předem zvolené trasy zajistit veškeré potřebné množství zásob potravin a píce, místa noclehů

¹ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 203-204.

² VEBER, V., HLAVÁČKA, M., VOREL, P. *Dějiny Rakouska*. Praha: 2002, s. 291. ISBN: 978-80-7106-491-6.

a ubytování, uvítání a ceremonie za přispění a celkové podpory měst a jejich obyvatel nacházejících se na celé trase vojenského tažení. Rovněž o zachycení jednotlivých souvisejících událostí, které dané téma jak doplňují, tak rozšiřují.

Osmanská říše byla v 17. století velmi vyspělá, měla výborně vycvičenou a disciplinovanou armádu. Snaha osmanských sultánů uskutečnit expanzi do střední Evropy v druhé polovině 17. století opět narůstala. Jejím vrcholem byla vojenská výprava vedená velkovezírem Karou Mustafou roku 1683 právě na Vídeň. Osmanská říše si našla vynikající příležitost, Habsburkové vedli mimo jiné válku s francouzským králem, pokladna zela věčně prázdnotou a stav armády nebyl zrovna lichotivý. Dále se k tomu přidala morová epidemie a uherské povstání. Kara Mustafa si lepší výchozí pozici přát nemohl. Došlo však k nečekané změně, a to k uzavření dohody mezi polským králem Janem III. Sobieskim a císařem Leopoldem I., což byla jedna z klíčových událostí, která situaci osmanským útočníkům zkomplikovala natolik, že nakonec vedla k jejich porážce. Opětovně se tak rozzuřil boj mezi křesťany a muslimy. Osmanská říše se z ran, které během několika desítek let postupně utrpěla, už nevzpamatovala.

Co se pramenné základny týče, hlavním zdrojem byly dochované prameny z městských knih, kronik a dobové korespondence. Dalšími zdroji byly prameny úřední povahy, mezi které patří například účetní knihy, knihy městských počtů a dále zápisy ze zasedání městské rady obsahující mnoho výkazů i vydání. Vzhledem k pohybu vojska napříč moravským územím, bylo využito dostupných pramenů uložených ve Státních oblastních a okresních archivech měst Olomouc a Vyškov, Moravském zemském archivu v Brně, Slezském zemském archivu v Opavě a v archivu města Brna. Největší pozornost jsem věnoval informacím týkajících se vojenského, úředního, městského a obranného charakteru, mezi které například patří různá nařízení (opravy hradeb, stavy zbrojnic, ubytování polského vojska, seznamy vydaného proviantu). Nejvíce dokumentů se nachází ve Státním okresním archivu města Vyškova, Moravském zemském archivu v Brně a archivu města Brna.

Práce je rozdělena na sedm hlavních částí. Jednotlivé kapitoly na sebe navazují a vzájemně se prolínají a přehledně tak informují o po sobě jdoucích událostech. V úvodní kapitole je čtenáři přiblížen život polského krále Jana III. Sobieského, přesněji popisují jeho život od narození až do skonání za přispění polské literatury, především historičky Karoliny Targosz a využití poznatků posledního zpracování polských dějin Marceliho Kosmana.³ Druhá kapitola popisuje situaci v Evropě předcházející roku 1683, politický vývoj, vztahy

mezi Habsburky, Francií a Osmanskou říší. Hrozba tureckého vpádu na západ, která se začíná stupňovat, začíná být obávaným problémem každodenního života. Opět zde vycházím z literatury například Víta Vlnase.⁴ Kapitola třetí se zabývá nepřátelskými vpády uherských kuruců, jejichž velitelem byl uherský povstalec Imrich Tököly. Právě v této kapitole se opírám o značnou pramennou základnu, především měst Vyškova a Olomouce, dále doplněnou o práci Františka Peřinky.⁵ Průtah polského vojska v čele s polským králem Janem III. Sobieskim přes území Moravy přibližuje co nejdětalněji čtvrtá kapitola. Čtenář se zde dozvídá přesný postup vojska dle původně dochovaných pramenů a literatury. Zmínky o vojenském tažení jsou uchovány prakticky ve všech archivech významných měst nacházejících se na trase pohybu polských vojsk. Mezi tato města patří Opava, Olomouc, Brno a Kroměříž, přičemž v Brně a Olomouci polské vojsko nocovalo. Sám Jan III. Sobieski se o pobytech poměrně detailně rozepisuje v dopisech své ženě. Vojenské tažení dobře zachycují také historici Josef Polišíenský, Josef Válka či Josef Macůrek.⁶ V páté kapitole je bráno v potaz psychologické hledisko, které se prolíná do životů obyvatel měst a vesnic, jimiž vojsko táhne. Pokouším se o zhodnocení situace, jakým způsobem je nahlíženo na polské vojsko a jako zpětnou vazbu popisují informace a reakce vojska polského. Šestá kapitola má popisující charakter a provází čtenáře jednotlivými fázemi bitvy. Snahou bylo zachycení nejdůležitějších fází bojů a vojenských strategií. Informace čerpám především u Andrewa Wheatcrofta, a dále podle publikace Thomase Barkera.⁷ Závěrečná sedmá kapitola se nese v duchu pokračujících habsbursko-osmanských válek, nahlíží na osudy některých vojevůdců, důležitých bitev a přináší obraz upadající moci Osmanské říše. Zde pracuji s výchozím dílem Alana Palmera a s IX. svazkem Velkých dějin Zemí Koruny české.⁸

³ Viz TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985. KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, ISBN: 978-80-246-1842-5.

⁴ Viz VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, ISBN: 80-7185-380-1.

⁵ Viz PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948.

⁶ Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974. POLIŠEŇSKÝ, J. *Kniha o bolesti a smutku*. Praha: 1948. VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. Morava reformace renesance a baroka*. Svazek 6. Brno: 1996, ISBN: 80-85048-62-0. MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964.

⁷ Viz WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha: 2010, ISBN: 978-80-7391-427-1. BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967.

⁸ Viz PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, ISBN: 80-85846-05-5. ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, ISBN: 978-80-7432-105-4.

I. Život Jana III. Sobieského

Jan III. Sobieski se narodil v pátek 17. srpna 1629 mezi 14 a 15 hodinou v Olesku na Červené Rusi (dnešní Ukrajina). Jeho otcem byl Jakub Sobieski,⁹ polsko-litevský šlechtic, válečník a krakovský kastelán, který byl členem válečné rady krále Vladislava IV. Matkou Jana III. Sobieského byla ruská šlechtična Teofilie Sobieská, rozená Danikovičová. Rodiče Jana měli celkem sedm dětí, z nichž se pouze tři dožili zletilého věku, ale to byl na danou dobu takřka normální jev - Dcera Kateřina a hlavně syn Marek, který byl nejstarším dítětem, o rok starším než Jan III. Sobieski. Jejich dědy byli Marek Sobieski, vojvoda Lubelský a Jan Danikovič, vojvoda ruský. Z matčiny strany musím zmínit také praděda Stanislava Žolkevského, korunního kancléře a hejtmana, velkého válečníka bojujícího proti Turkům, který padl v boji roku 1620 v bitvě u Cecory, právě při utkání s Turky a Tatary.¹⁰

Jan III. Sobieski navštěvoval pravděpodobně jezuitské školy a také šlechtickou akademii Jana Zamojského založenou roku 1594. Roku 1640 vydal Jakub Sobieski, otec obou synů, instrukce týkající se jejich dalšího studia. Vyslal je na Krakovskou univerzitu do Jagellonské akademie, kde se měli učit po dobu pěti a půl roku.¹¹ Dohlížet na mladé šlechtice měl jistý kurátor Orchovský, učil je společenskému vystupování a etiketě, stolování, válečnictví a německému jazyku. Originální instrukce s názvem „*Instrukcja krakowska*“ vypadala takto: „*Jest to Instrukcyja Jakuba Sobieskiego, wojewody belskiego, starosty krasnostawskiego, dana JMé Panu Orchowskiemu jako dyrektorowi JMé Pana Marka, Jana Sobieskich, wojewodziców belskich, gdy ich na studia do Krakowa oddawal, przez punkta pisana.*“¹²

Jan byl pilným žákem a vynikal především v řečnictví a znalosti literatury. Během svých studií si chlapci přišli na studium poezie, rétoriky, dialektiky. Dle otcových instrukcí se jejich další životní etapa měla ubírat kavalírským způsobem, a to poznáním okolních zemí.

⁹ Jakub Sobieski (1590-1646): polský magnát, vojevůdce a otec pozdějšího polského krále Jana III. Sobieského. Stejně jako jeho synové v mládí prodělal kavalírskou cestu. DLUGOSZ, J. *Sobieski Jakub. Polski Słownik Biograficzny*. Warszawa: 2002, s. 483-490.

¹⁰ TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985, s. 13-17. Bitva u Cecory: odehrála se 17. září až 7. října roku 1620 na území Moldavska, polský korunní hejtman Žółkiewski padl, byla počátkem polsko-tureckých válek 1620-1621. STAROWOLSKI, S. *Stanisław Żółkiewski: Wojownicy sarmaccy*. Warszawa: 1978, s. 277-281. ISBN: 83-11-06077-0.

¹¹ KLIMASZEWSKI, B. *Jan III Sobieski w literaturze polskiej i zachodnio europejskiej XVII i XVIII wieku*. Warszawa: 1983, s. 14-15.

¹² TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985, s. 29.

„Cesta vedla mladiky přes Německo, kde třicetiletá válka dohořívala k vestfálskému míru, Nizozemí a Flandry. Po bezmála čtyřměsíčním putování stanuli Sobieští 9. června 1646 v Paříži.“¹³

Janovi bylo 16 let, když spolu se svým bratrem nastoupili cestu do Paříže, kde studovali na univerzitě v Sorboně, zdokonalili si latinu a francouzštinu, jízdu na koni, šerm a jiné. Sám jejich otec rovněž podobnou cestu také v mládí podstoupil, takže moc dobře věděl, proč oba syny na cestu vyslal. Od května 1646 procestovali bratři většinu provincií Francie, navštívili mnoho měst, Orleáns, La Rochelle, Bordeaux a definitivně ji opouštějí 12. října 1647, kdy se přeplaví přes moře z města Calais do anglického Doveru. V Anglii navštívili Londýn, byly jim představeny nejmodernější vojenské zbraně, podívali se do některých pevností a také na palubu válečných lodí s děly.¹⁴

Poté jejich cesta z Anglie pokračovala do Nizozemí. V listopadu 1647 se dostali po moři do nizozemského Haagu, kde se zdrželi do května roku 1648. Právě v Haagu si především Jan osvojil strategické myšlení pro vedení války, válečnou taktiku i stavbu opevnění. Byl velmi dobrým žákem a učil se velice rychle. Nizozemí pro ně bylo podobné jako Anglie, díky vyspělostem těchto velmocí mohli spatřit mnoho věcí pro ně naprosto neznámých. Fascinovala je údajně místní krajina, životní styl a kultura obyvatel. Ve dnech 23. - 26. května se zastavili v Amsterdamu, kde navštívili například dům Indické společnosti se zbožím všeho druhu, ochutnali i místní chléb.¹⁵ V Dordrechtu byli svědky, jak tamější obyvatelstvo střílí z luku. Na cestách navštívili také mnoho hospod, kde „koštovali“ nápoje. Navštěvovali však především knihovny, divadla, technická muzea a rozhodně dodržovali přísně stanovený režim.¹⁶

Na cestách se setkávali s mnohými polskými šlechtici, studovali tanec, šerm, politiku a cizí jazyky. Dne 2. ledna navštívili dvůr Viléma II. Oranžského, navštívili bruselský zámek, zajímali se mimo jiné i o zvířectvo.¹⁷ Kromě toho si také vytvořili síť známých šlechticů, se

¹³ Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 8.

¹⁴ TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985, s. 123-127. Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 8.

¹⁵ Tzv. Sjednocená východoindická společnost byla založena roku 1602 obchodníky z Amsterdamu. Obchodovalo se převážně s kořením za spolupráce východní části Indie. WANNER, M. *Sedmiletá válka v orientu*. Praha: 2001, s. 65-93. ISBN: 80-7277-034-9.

¹⁶ TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985, s. 130-136.

¹⁷ Vilém II. Oranžský (1626-1650): Nizozemský princ, který byl od roku 1647 místodržitel Spojených provincií nizozemských. Byl mimo jiné otcem pozdějšího anglického krále Viléma III. Oranžského. Zemřel velmi mladý a to na neštovice. ISRAEL, I. J. *The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall, 1477-1806*. Oxford: 1995. ISBN: 0-19-820734-4.

kterými navazovali styky, které byly důležité pro budoucí diplomacii. Během jejich cestování se však v Polsku začínají měnit poměry, roku 1646 zemřel jejich otec a roku 1648 král Vladislav IV.¹⁸ „*Smrt Vladislava IV. nastala ve výjimečně nepříznivém okamžiku. Už několik měsíců zuřilo na jihovýchodě Polska další kozácké povstání, jež nebývalou silou zasáhlo především rozlehlé oblasti levobřežní Ukrajiny (zadněperské). V jeho čele stál zkušený vůdce a talentovaný politik, který se pečlivě připravil na konfrontaci se slábnoucími státními strukturami.*“¹⁹

Bratři musí přerušit studia a vrátit se do Polska hájit zájmy své rodiny a země. Koncem července 1648 se urychleně vrací domů přes Německo. Oba bratry tato cesta obohatila o cenné zkušenosti, nechala je vytvořit si svůj vlastní obrázek a životní postoje, a i když se drželi zcela jistě otcových instrukcí, nabyli mnoho nových postřehů. Po návratu do rodné vlasti stihnou navštívit svoji matku, která je na sídle v Zamości. Sjednocená polská vojska však prohrávají s vojsky Bohdana Chmelnického.²⁰ Kozácký vůdce Chmelnický vytáhl proti polsko-litevské unii z důvodu jejich rozšiřování unijního vlivu na Ukrajině.

V rodině Sobieských se řídili odkazem svého praděda, který byl napsán na jeho náhrobku: UČ SE ODE MNE, JAK SLADKO JEST ZA VLAST UMÍRATI. Matka Teofilie nejednou svým synům toto heslo vštěpovala do hlavy a nabádala je, aby se jím řídili. Oba bratři se účastní tvrdých bojů, chybí jim zkušenost a i to nahraje tragické události. Starší bratr Jana, Marek, je zajat a popraven roku 1652. „*Jan byl v roce 1649 raněn v šarvátce do hlavy. (Bolestmi hlavy trpěl pak až do konce života). Upadl nakrátko do tatarského zajetí, ale přátelé ho vysvobodili. V roce 1652 byl málem zabit v souboji a hned následujícího roku se dobrovolně přihlásil jako rukojmí a prožil dost dlouhý čas v chánově ležení. Poznal nejen život a mravy, ale také jazyk Tatarů. Mohl prý s nimi jednat přímo, bez tlumočnicka.*“²¹ Ačkoliv je mladý, má mnoho zkušeností a přehled a to jak z východní, tak i ze západní části Evropy.

¹⁸ TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985, s. 187-190. Vladislav IV. Vasa (1595-1648): litevský velkokníže a polský král. Neměl žádného nástupce a zemřel bez potomků, pozdějším polským králem se stal jeho nevlastní bratr Jan Kazimír II. Vasa. HRYCH, E. *Velká kniha evropských panovníků*. Praha: 1998, s. 621. ISBN: 80-7176-938-X.

¹⁹ KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, s. 155. ISBN: 978-80-246-1842-5.

²⁰ Bohdan Chmelnicki (1595-1657): byl hejtmanem a vůdcem kozáckého povstání 1648-1654, bojoval za Kozáky proti Polsko-litevské unii, několikrát se střetl s Janem III. Sobieskim. Naposledy: GROUSHKO, A. M. *Cossack: Warrior Riders of the Steppes*. New York: 1992. ISBN: 0-8069-8703-0.

²¹ Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 9.

Dne 27. listopadu roku 1656 začíná Sobieského vojenská kariéra stoupat vzhůru, je jmenován polským králem Janem II. Kazimírem Vasou do hodnosti korunního velkého korouhevnicka. Vyvrhl ve významnou osobnost a konečně jeho činy a zkušenosti začaly vyplouvat na povrch a nezůstaly bez povšimnutí. Janovy silné stránky a popis jeho velké osobnosti shrnuje ve své práci Leszek Podhorodecki takto: „*Nesmírně bohatý, uhlazených způsobů, pln osobního kouzla i mladické nerozvážnosti, hýřil mládím, silou, zdravím. Byl to krásný muž urostlý, ztepilý, pohledný. Od přírody veselý, měl letoru vznětlivou jako střelný prach, jenjen vybuchnout! Ale jeho hněv míjel rychle jako jarní bouřka. Rád sáhl po šavli i po sklence, ale srdce měl měkké a neobyčejně citlivé na ženskou krásu. Fáma hlásá, že natropil v dívčích srdcích velkou spoušť.*“²²

Při bojích rovněž používá jako výstroj brnění s erbem svého rodu a podstupuje mnoho bitev se Švédy, Tatary, Turky, Uhry, Rusy, Kozáky a různými povstalci. Od roku 1655 se také vášnivě zamiluje do své pozdější manželky Marie d’Kazimiery Vasa de la Grange, svatba je v květnu roku 1665. Marie Kazimíra, markýza de la Grange d’Arquienová se narodila ve Francii na zámku Blois na Loiře dne 28. června roku 1641. Její otec byl vojákem a kapitánem královské gardy, matka Francoise de la Chartre, jedna z dvorních dam Luisy Marie de Nevers de Gonzaga, vévodkyně z Mantuy. „Maryšenka“, jak se jí mimo jiné také Marii Kazimíře říká, porodí Janu III. Sobieskému celkem 13 dětí.²³ Z nichž se čtyři dožijí dospělosti, z těchto dětí zmíním nejstaršího syna Jakuba, který se bude spolu se svým otcem podílet na vítězném tažení u Vídně. Nemožu také opomenout uvést dnes velice známou a ojedinělou korespondenci obou manželů, potažmo milenců. Část této korespondence vznikala ještě v době, kdy byla „Maryšenka“ manželkou polského vévody a magnáta Jana Zamojského. Nejprve si spolu korespondovali, psali si zprvu o problémech a nešťastném manželství, ale nejen o tom. Právě vysoká vzdělanost obou urozených pomohla hlubšímu poznání a nalezení stejných zájmů, především v četbě a knihách. Postupem času mezi nimi také dojde k výměně knižních titulů, až jejich vztah plynule přejde ve flirt. Několikrát se spolu tajně setkávají ve Varšavě a na den sv. Jana si přísahají lásku až do hrobu. Svědkem jejich lásky zůstane varšavský karmelitánský kostel, ve kterém si při přísaze vymění prstýnky.²⁴

²² PODHORODECKI, L. *Jan Sobieski*. Warszawa: 1964. Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 9.

²³ Marie Kazimíra, markýza de la Grange d’Arquienová (1641-1716): šlechtična francouzského původu, byla provdána za polského magnáta Jana Zamojského (1627-1665). Po jeho smrti si vzala za muže Jana III. Sobieského a stala se tak od roku 1674 polskou královnou, kterou byla až do Janovy smrti roku 1696. SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 9-11.

²⁴ Viz SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 10-11.

Díky sňatku s „Maryšenkou“ se také Jan značně začne orientovat na diplomatické styky s Francií. Dochází k několika roztržkám mezi polskou šlechtou, v Polsku vládne král Jan II. Kazimír a Sobieski se bije, i když proti své vůli, za jeho hlavu, a to proti svému příteli, korunnímu hejtmanu Sebastianu Lubomirskému.²⁵ „*V roce 1665 vyvolal Lubomirski povstání a získal na svou stranu početné oddíly korunního vojska a šlechty.*“²⁶ Hlavním problémem se stal program reforem a především nástupnictví po bezdětném králi Janu II. Kazimírovi, kdy byl prosazován francouzský princ jako případný následník trůnu.

Roku 1671 čelí Jan III. Sobieski už coby korunní hejtman nájezdu Tatarů a rovněž roku 1672 útoku osmanské armády. Právě tato polsko-turecká válka Sobieskému přinese velikou úctu a slávu. Počátkem roku 1672 se sice Turci ve velké přesile zmocní pevnosti v Kamenci Podolském, ale na podzim roku 1672 porazí Sobieski, stále v početní nevýhodě vojsko 40.000 Tatarů. Sobieskému se následně podaří porazit osmanské vojsko v bitvě u Chotimi 11. listopadu 1673. Polský král Michal Korybut Wisniowiecki mezitím umírá 10. listopadu 1673.²⁷ „*Bouřlivé sněmovní jednání, v němž se střetli stoupenci Habsburků a profrancouzská strana, nakonec zvolilo hejtmana Jana Sobieského polským králem (1674-1696).*“²⁸

Jan III. Sobieski orientuje svoji politiku profrancouzským směrem a není to náhodou, jelikož francouzská strana má vážný zájem o to, aby se polským králem stal právě Jan III. Sobieski. „*Ihned po volbě vytáhl Jan III. do obnovené války s Tureckem, již utlumilo příměří v roce 1676. Byly uzavřené spojenecké smlouvy s Francií (1675) a se Švédskem (1677), jehož poměr k Polsku se zásadně změnil. Spomocí Francie také počítal při odejmutí Slezska Habsburkům. Jeho plány se však bohužel nesetkaly v Polsku s porozuměním.*“²⁹

Po mnohých jednáních a díky výjimečným diplomatům z habsburské strany se začal zajímat i o spojení s Habsburky a dvorem císaře Leopolda I. Jednalo se o spojení pro-

²⁵ Jiří Sebastian Lubomirski (1616-1667): polský šlechtic a korunní hejtman, hlavní vůdce povstání proti polskému králi Janu II. Kazimírovi, přítel Sobieského. Srov. naposledy: KLACZEWSKI, W. *Jerzy Sebastian Lubomirski*. Wrocław: 2002. ISBN: 83-04-04592-3

²⁶ BOBRZYŃSKI, M. *Dzieje Polski w zaryse*. Warszawa: 1987, s. 403-405.

²⁷ BOBRZYŃSKI, M. *Dzieje Polski w zaryse*. Warszawa: 1987, s. 409-410. Michal Korybut Wiśniowiecki (1640-1673): polský král a nástupce Jana II. Kazimíra. Jeho léta vlády byla 1669-1673, údajně nebyl autoritativním vládařem, ačkoli byl vzdělaný. Po jeho smrti na polský trůn nastoupil Jan III. Sobieski a to roku 1674. HRYCH, E. *Velká kniha evropských panovníků*. Praha: 1998, s. 623. ISBN: 80-7176-938-X. Bitva u Chotimi: odehrála se v listopadu roku 1673, Polsko-litevské unii velel Jan III. Sobieski a proti němu stála osmanská armáda pod velením Husajna Paši. Jan III. Sobieski zvítězil, čímž si vysloužil u Turků respekt. Naposledy: ORLOWSKI, D. *Chotyń 1673*. Warszawa: 2007.

²⁸ VITONĚ, J. *Úvod do dějin a kultury Polska*. Praha: 1995, s. 116. ISBN: 80-7066-988-8.

²⁹ KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, s. 161. ISBN: 978-80-246-1842-5.

ti jasnému nepříteli z jihovýchodní Evropy, Osmanské říši, která plánuje velkou ofenzívu a dobytí Vídně. Razantně se tak vrátil k myšlence na vytvoření protiturecké ligy. Roku 1683 se Jan III. Sobieski ocitá v roli zachránce křesťanstva, který převáží mísky vah na stranu spojenců a velmi významně se podílí na porážce osmanského vojska obléhající Vídeň. „*Dne 12. září 1683 došlo k bitvě, v níž byli Turci rozprášeni, zbytky nájezdníků pak podlehly panice a v rukou vítězů zanechali celé ležení. K vítězství výrazně přispěli polští husaři, i když se na pečlivě připravené bitevní strategii podílely všechny formace, včetně pěchoty a dělostřelectva.*“³⁰ Následně pokračuje ve válkách proti „nevěřícím“ a společně s křesťanskými aliančními vojsky tzv. Svaté ligy (Polsko, Habsburská monarchie a Benátská republika) bojují dále s Turky a Tatary.³¹

Své poslední kroky věnoval plné podpoře nástupnictví trůnu ve prospěch svého syna Jakuba, což se mu ale bohužel nepodařilo. Jeho životní pouť končí dne 17. června roku 1696, kdy jako vážně nemocný umírá na infarkt. Spolu se svou ženou „Maryšenkou“ je pohřben v polském Krakově.³²

³⁰ KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, s. 163. ISBN: 978-80-246-1842-5.

³¹ Svatá liga: Jednalo o spojenecké uskupení, které mělo za cíl společný boj proti Islámu. Hlavním iniciátorem ligy roku 1684 byl papež křesťanské církve Inocenc XI., mezi další představitele se zařadili Jan III. Sobieski a císař Leopold I. Takovýchto spojení bylo v historii uzavřeno hned několik.

³² BOBRZYŃSKI, M. *Dzieje Polski w zaryse*. Warszawa: 1987, s. 403-405. VITOŇ, J. *Úvod do dějin a kultury Polska*. Praha: 1995, s. 116. ISBN: 80-7066-988-8.

II. Politická situace a vývoj, jenž předcházel roku 1683

V 70. letech 17. století vypadá politická situace v Evropě asi takto: ve Francii vládne král Ludvík XIV., řečený Král Slunce, jehož matkou byla Anna Habsburská z linie tzv. španělských Habsburků.³³ Prosazoval politiku vedenou proti rozpínavosti rakouské větve Habsburků, jimž vládl od roku 1658 jako císař Svaté říše římské Leopold I., syn císaře Ferdinanda III., který byl i zároveň králem uherským a českým. Mezi francouzským králem Ludvíkem XIV. a císařem Svaté říše římské Leopoldem I. probíhaly již delší dobu potyčky, ve snaze oslabení moci, či možnosti územního zisku. Jan III. Sobieski, coby král Polsko-litevské unie od roku 1674, rozhodně nebyl spojencem císaře Leopolda I.

Sobieski se účastnil velké řady bitev proti Tatarům, Turkům, Rusům a Švédům. V těchto válkách obratně využíval diplomatické styky s Francií, a to především z důvodu svého sňatku s „Maryšenkou“. Francie Sobieského politicky i finančně podporovala, měla na své straně významného spojence, který rovněž sousedil s Habsburskou říší. Roku 1675 vstoupil Sobieski do spojení s Francií a Švédskem se záměrem připojení pruského knížectví pod polskou korunu. Tímto postojem ohrožoval jak císaře Leopolda I., tak braniborského kurfiřta Fridricha Viléma I. Dále využil spojení s Ruskem proti Osmanské říši, jež se tlačila od jihovýchodu za pomoci tatarských nájezdníků a ohrožovala tak Polskem ovládané území. Avšak Polsko-litevská unie nebyla zdaleka jediným cílem Osmanské říše, druhým lákavějším soupeřem pro Osmany byli právě Habsburkové se sídlem ve Vídni.³⁴

Vídeň byla magnetem přitahujícím osmanské nájezdníky takřka od roku 1529, kdy se osmanské vojsko na Vídeň poprvé pokusilo zaútočit pod vedením sultána Sulejmana I. Nádherného. Snaha osmanských vládců o rozšíření svého území západním směrem nadále pokračovala.³⁵ Další výraznou komplikací byla léta od roku 1661, kdy se osmanská armáda pomalu probíjela do střední Evropy pod vedením velkého vezíra Achmeda Köprülüho. Na druhé, císařské straně, stál proti osmanské agresi generál Raimondo hrabě Montecucoli spolu se svojí armádou. K rozhodné bitvě došlo 1. srpna roku 1664 u sv. Gotthardu navzdory tomu, že byla osmanská armáda až třikrát větší, Montecucoli za přispění náhody a pomoci

³³ Ludvík XIV. (1638-1715): byl historicky nejdéle vládnoucím králem Francie, přestože byl bratrancem císaře Leopolda I. vedl s ním války, využíval intrik, podporoval Švédsko a Turecko v boji proti Habsburkům. Označoval se jako král Slunce, vyčerpával francouzskou ekonomiku a vedl neustále války, avšak období jeho vlády je označováno za zlatý věk, především kultury. CRONIN, V. *Ludvík XIV.: král Slunce, velký panovník z rodu Bourbonů*. Praha: 1999, s. 35-54. ISBN: 80-242-0243-3.

³⁴ BOBRZYŃSKI, M. *Dzieje Polski w zaryse*. Warszawa: 1987, s. 403-407.

³⁵ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 13-14. ISBN: 80-85846-05-5.

terénního postavení Turky pobil a zahnal.³⁶ Poté došlo 10. srpna 1664 k uzavření dvacetiletého příměří ve Vásváru mezi císařem Leopoldem I. a Vysokou Portou.³⁷ Ačkoliv odešli Turci z bitvy poraženi, zůstala jim ponechána pevnost Nové Zámky, což prakticky znamenalo udržení strategického místa v Uhrách a uzavření příměří znamenalo spíše vítězství pro Osmanskou říši. Jako protihodnotu mohl císař Leopold I. vystavět pevnost Leopoldov v západních Uhrách na řece Váhu.³⁸

Poté, jak již bylo zmíněno výše, se osmanská armáda soustředila za pomoci tatarských oddílů především na území Polsko-litevské unie. Zde jejich expanzi musel čelit Jan III. Sobieski po boku ruských spojenců.³⁹ Francie však spřádala plány na oslabení habsburského vlivu ve střední Evropě, kde lákala německé spojence do tzv. Rýnského spolku. Habsburkové dlouhou dobu považovali za hlavního nepřítele právě francouzskou stranu. To se později ukázalo jako velká chyba, avšak boje na dvou frontách rozhodně nejsou jednoduchou záležitostí. K těmto skutečnostem musíme také přičíst nebezpečí a strach z morové epidemie, která v letech 1679 a 1680 střední Evropu postihla. Morová epidemie zasáhla jak rezidenční město panovníka Vídeň, tak i české země a Moravu. Praha se však mohla po delší době radovat z pobytu císaře a jeho dvora, naposledy tomu tak bylo za vlády císaře Rudolfa II.⁴⁰ Morová epidemie byla definitivně u konce v srpnu roku 1680, byla sice menší než morové epidemie středověké, počty obětí však i tak dosahovaly několik desítek tisíc.⁴¹

Ale ani morová epidemie nebyla zdaleka jediným problémem, který císaře Leopolda I. postihl. Velice vážným vnitřním problémem byly nepokoje vyvolané poddanskou vrstvou obyvatel, kdy došlo k jejich dlouhodobému zatížení natolik, že díky neustálé robotě na panském pozemku jim zbývalo minimum času. Dokládá to postřeh nevyššího purkrabího Bernarda Ignáce z Martinic: „*Souhlasím s tím, co se v důvěryhodných kruzích říká, že poddaní jsou zatíženi příliš velkými břemeny, jejich vrchnosti je trýzní každodenními robotami*“

³⁶ Bitva u sv. Gotthardu: k bitvě došlo 1. srpna 1664. Císařská strana pod vedením generála Raimonda hraběte Montecuccoliho byla dvakrát tak menší, než její osmanská protistrana, které velel velkovezír Achmed Köprülü. Bylo to vyvrcholení neúspěšného pokusu o dobytí města Vídně. Císařská vojska za velkého štěstí zvítězila a hrozící nebezpečí odvrátila. WINKELBAUER, T. *Österreichische Geschichte 1522 - 1699 : Ständefreiheit und Fürstenmacht*. Teil 1. Wien: 2003 s. 152-153. ISBN: 3-8000-3528-6.

³⁷ VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 28-29. ISBN: 80-7185-380-1. Vysoká Porta: jednalo se o správní označení rady nejvyšších činitelů Osmanské říše.

³⁸ KOPČAN, V.; KRAJČOVIČOVÁ, K. *Slovensko v tieni polmesiaca*. Martin: 1983, s. 148-150.

³⁹ KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, s. 161. ISBN: 978-80-246-1842-5.

⁴⁰ MIKULEC, J. *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*. Praha-Litomyšl: 1997, s. 120-123. ISBN: 80-7185-141-8.

⁴¹ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 771-789.

mi, takže jim nezůstává žádný den pro jejich vlastní práci.“⁴² V českých zemích a na Moravě se tyto „bouře“ pomalu vyřešily a nepředstavovaly dlouhodobý problém. Ačkoliv se Habsburkové od svého nástupu na trůn jak v Čechách, tak v Uhrách snažili o nastolení katolické víry, i po téměř 150 letech se jim stále nedařilo obyvatelstvo řádně rekatolizovat. Od roku 1675 začíná v Uhrách povstání nekatolických stavů proti císaři Leopoldovi I. Do čela pobouřených stavů se staví hornouherský magnát Imrich Tököly. Tuto situaci sledují také Osmané, kteří s využitím Tökölyho povstalců začínou spřádat plány pro výpad na Vídeň roku 1683.⁴³

Sultán osmanské říše Mehmed IV. podlehl plánům velkovezíra Kara Mustafy z rodu Köprülü, který měl v plánu pro sultána Vídeň dobýt.⁴⁴ Jeho vojenská kariéra strmě rostla a bezesporu patřil mezi nejlepší osmanské velitele. Roku 1672, se také utkal s Janem III. Sobieskim, když získal pevnost Kamenec Podolský. Své postavení u dvora Kara Mustafa stvrdil sňatkem s jednou ze sultánových dcer a roku 1676 byl jmenován velkovezírem. Již od roku 1678 kurucké jednotky ovládaly většinu měst středního Slovenska, kde verbovali mnoho nových rekrutů a bojovníků. Za jejich pomoci začaly hrozit loupežné výpady, především na východní část Moravy.⁴⁵ Uherští povstalci dostávali finanční podporu od sultána, který svůj vliv rozšiřoval postupně do celých Uher, jejich výpady uznával také francouzský král, který tyto útoky schvaloval. Jakmile se podařilo uzavřít příměří mezi císařem Leopoldem I. a jeho bratrancem francouzským králem Ludvíkem XIV., začala se pomalu měnit strategie v postupu proti Osmanské říši.⁴⁶

Osmanské říši vyhovovalo se spojit postupně jak s Tatary, tak s uherskými vazaly, kteří by dokázali paralyzovat a ohrožovat určité části Habsburské říše, čímž se jim otevíral prostor pro hladký postup na Vídeň. V srpnu roku 1682 začal sultán Mehmed IV. svolávat

⁴² SHULZ, V. *Korespondence Jezuitské provincie české z let 1584-1770 z archivu Musea Království českého*. Praha: 1900, s. 125.

⁴³ EVANS, R. J. W. *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*. Praha: 2003, s. 162-163, 278-298. ISBN: 80-7203-463-4. Imrich Tököly (1657-1705): považován za hlavního strůjce uherského povstání, stál v čele uherských kuruců, kteří plenili a drancovali okolní vesnice. Tököly spolupracoval jak s Turky a Tatary, tak také později i s Janem III. Sobieskim. Dokonce opatřil Karu Mustafovi plány města Vídně. BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967, s. 42-48.

⁴⁴ Mehmed IV. (1642-1693): sultán Osmanské říše, který měl velké plány na dobytí města Vídně, kdy svěřil své vojsko do rukou velkovezíra Kara Mustafa. Sám přitom odpočíval na svém rezidenčním místě v Edirne, kde trávila svůj život většina sultánů. Měl ambice navázat na slávu sultána Süleymana I., to se mu bohužel nepodařilo. Právě naopak, jeho neúspěchem začal úpadek Osmanské říše. HRYCH, E. *Velká kniha evropských panovníků*. Praha: 1998, s. 498-499. ISBN: 80-7176-938-X.

⁴⁵ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 13-16. ISBN: 80-85846-05-5.

⁴⁶ VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 31. ISBN: 80-7185-380-1.

a shromažďovat vojsko, které potáhne na Vídeň. Hlavní stan osmanské armády se začal pomalu rozrůstat. To už se začínaly šířit zvěsti o připravovaném tureckém útoku. Největším problémem Habsburků byla jejich finanční situace, která se odrážela také v počtu stálé armády, jež měla chránit říši. Císař Leopold I. musel podniknout prostřednictvím svých diplomatů několik cest na dvory evropských států. Nejen, že se mu podařilo uzavřít na jaře roku 1683 důležité spojení s králem Polsko-litevské unie Janem III. Sobieskim, který se v posledních letech své vlády začal odklánět z vlivu francouzského krále, na stranu Leopolda I. se ale přiklonil papež i Inocenc XI. Dohoda Jana III. Sobieského a císaře Leopolda I. byla o vzájemné pomoci proti tureckému vpádu, který ještě v této době nebylo možné lokalizovat. Inocenc XI. se jakožto hlava křesťanstva zavázal tím, že poskytne finanční prostředky na boj proti nevěřícím.⁴⁷

⁴⁷ MACŮREK, JOSEF. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 217. Papež Inocenc XI. (1611-1689): od roku 1676 byl papežem katolické církve. Velice výrazně se zasadil o finanční podporu v boji proti Osmanské říši a Islámu. A to navzdory zhoršeným vztahům, které měl s Leopoldem I. Papežem byl až do své smrti. SAMMER, A. *Der Türkenpapst*. Wien: 1982, s. 13-21. ISBN: 3-7008-0218-8.

III. Vpády a drancování kuruckých oddílů na Moravě

Všeobecný strach z nepřátelského vpádu, strach z Turků a Tatarů na Moravě panuje již od začátku šedesátých let 17. století. Už v této době také probíhala vzájemná spolupráce uherských protestantů, kteří dávali najevo jasný odpor císaři Leopoldovi I. a spojovali se s osmanskými, francouzskými či tatarskými vojevůdci. Turci vyslali roku 1662 na území Moravy hned několik desítek zvědů, kteří měli za úkol nasbírat důležité informace potřebné k vojenskému tažení. Jaká jsou města, kolik je zde hradů, pevností, informace o terénu nebo například kolik mají města v pohotovosti obránců. Napětí z tureckého nebezpečí panovalo od poloviny roku 1663 až po vítězství císařských vojsk v bitvě u sv. Gotthardu. Ve městě Vyškově se v této době, konkrétně v červenci 1663, nacházelo 136 zbraní připravených k obraně města Vyškova. Jednalo se o zbraně, které měli v držení obyvatelé města a jeho předměstí. Samotný soupis byl sestaven purkmistrem města Vyškova. Za shromaždiště zemských milic Olomouckého kraje bylo určeno město Kroměříž.⁴⁸ Dne 4. září 1663 vpadli tatarští nájezdníci na Moravu, jízda Tatarů naháněla hrůzu po celé zemi, rabovali, mordovali a pálili řady vesnic. Zapálili Brumov a Valašské Klobouky, Vizovice a Sehradice, mnoho škod nadělali v okolí Brna a Olomouce, šlo o historicky vůbec největší vpád.⁴⁹

Vypuknutí uherské povstání, vedené knížetem Imrichem Tökölym, bylo všeobecně Vídní a zahraničními vyslanci, kteří byli přítomni u vídeňského dvora, přijímáno s velikými obavami. Začala být zdůrazňována ochrana habsburských hranic a plánovala se obranná opatření. Imrich Tököly plánoval už od roku 1678 postup svých jednotných výpadů na území Moravy.⁵⁰ To, že myslí výpady vážně, dokazuje i vysílání zvědů, jenž mu poskytovali potřebné informace vojenského, ekonomického i sociálního charakteru. Postup se nelišil od toho, jak postupovali v šedesátých letech Osmané nebo Tataři. Nejohroženějším krajem byl Hradištský, kde byl krajským hejtmanem Adam Karel Otislav z Kopenic. Vina nepřipravenosti ležela na královském Tribunálu, jenž se stěhoval z Brna do Olomouce a dost možná i díky tomuto rozptýlení nevěnoval tolik pozornosti k zajištění hraničních průsmyků potřebným počtem vojáků, kteří by případný vpád odrazili. Od roku 1678 měly jednotlivé vrchnosti povinnost postavit určitý počet svých poddaných na obranu země. Tyto počty byly

⁴⁸ Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 467/ inv. č. 435, č. 3.

⁴⁹ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 550.

⁵⁰ AL SAHEB, J. *Zabezpečení moravských a slezských hranic v době Tökölyho povstání. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění*. Dolný Kubín: 2012, s. 68. ISBN: 978-80-86696-22-5.

určovány podle základní rozlohy jejich rustikálu. V lednu onoho roku bylo v Markrabství moravském nařízeno, aby dle instrukcí bylo obránců i z řad poddaných. V této době moravská zemská milice čítala 1600 pěších a 500 dragounů.⁵¹

Velice dobře informován o kuruckých vpádech byl olomoucký biskup Karel z Lichtenštejna-Kastelkornu, rozhodně si uvědomoval vážnost situace a podnikal v tomto směru důležitá ochranná opatření.⁵² Je zachováno hned několik pramenných materiálů pocházejících právě z nařízení olomouckého biskupa pro město Vyškov datovaných na podzim roku 1678. Jejich obsahem jsou nejen instrukce pro opravu městských hradeb, ochrany kostela a také instrukce samotnému obyvatelstvu, jak se na možný vpád připravit. Dne 8. října 1678 píše olomoucký biskup Karel z Lichtenštejna-Kastelkornu vyškovskému hejtmanu Karlu Bedřichu Halamovi z Jičina, jakým způsobem zaopatřit vyškovské panství: „*Vzhledem k možnému přenesení nepokojů z Uher, nařizují, aby město Vyškov bylo připraveno k obraně a opatřeno potřebnými zbraněmi i jinými náležitostmi.*“ Informace jsou převážně zbrojního charakteru, u každého měšťanského domu musí být meč, mušketa a pytel střelného prachu natrvalo, a to až do odvolání. Město mělo zajistit, aby bylo k dispozici nejméně 300 mušket ihned připravených k použití, a k tomu odpovídající počet tašek prachu a mečů. Dále se musí dostatečně dbát na zásoby olova a doutníků.⁵³

Výkaz dalšího vydání obsahuje vydání na opravu městských hradeb od Brněnské brány až k vyškovskému zámku. Stávající hradby nevyhovovaly, nemohly čelit velkému nájezdu útočníků a střed města mohl být ohrožen.⁵⁴ Obdobné příkazy byly vydány i pro ostatní města jako Kroměříž a Olomouc. Velitel olomoucké pevnosti plukovník Jiří Ludvík Fuchs z Kandenberku nařizuje roku 1683 opatření pro zvýšení bezpečnosti města Olomouce v době tureckého nebezpečí.⁵⁵ A dále došlo k vydání návrhu na opatření ochrany města Olomouce, rovněž proti tureckému nebezpečí, který byl pravděpodobně roku 1683 předložený měšťanstvem městské radě. Nájezdy byly především loupežného charakteru, z tohoto důvodu

⁵¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond B 1 – Gubernium, inv. č. 2465, sign. M 101, k. 1252.

⁵² Karel z Lichtenštejna-Kastelkornu (1624-1695): v mládí studoval v Innsbrucku a následně vystudoval práva na univerzitě v Ingolštadtě. V letech 1664-1695 vykonával úřad olomouckého biskupa. Zasloužil se o výstavbu a opravy několika zámků a jiných šlechtických sídel. Byl jedním z vrchních koordinátorů, který rozdělával úkoly při ochraně Moravy před kuruckými vpády. SNOPEK, F. *Olomoucký kníže biskup Karel z Lichtenštejna a ctihodný sluha boží Marek d'Aviano*. ČKD, ročník 1917, č. 7-8, s. 749-755. PAVLÍČKOVÁ, R. *Sídla olomouckých biskupů: mecenáš a stavebník Karel z Leichtensteinu-Castelkorna 1664-1695*. Olomouc: 2001, s. 42-85. ISBN: 80-244-0358-7.

⁵³ Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 44.

⁵⁴ Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 505/ inv. č. 814.

⁵⁵ Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4873, kart. 165.

byly veškeré cennosti ukládány nebo převáženy na bezpečná a dobře chráněná místa.⁵⁶ Jednalo se o cennosti z kostelů, úřadů a jiných institucí schraňujících hmotný majetek. Na obranu Moravy proti kuruckým vpádům jsou zřizovány vojenské milice, které jsou do příslušných krajů rozdělovány dle stupně ohrožení. Mezi nejohroženější oblasti, se zařadily hned tři kraje na moravském území sousedící s uherskou hranicí. Děje se tak na popud patentu vydaného císařem Leopoldem I., jehož cílem bylo eliminovat ohrožení kuruckých vpádů. Pro ochranu je k dispozici 5 pěších kompanií a 2 kompanie dragounů.⁵⁷

Královský tribunál v tuto dobu rovněž zaměstnávala nepříjemná situace, a to epidemie moru, která se právě v moravských oblastech vyskytovala. Prevence vyžadovala striktní a nekompromisní dodržování důležitých pravidel. Morem byla na přelomu roku 1679-1680 zasažena Vídeň tak vážně, že ji císař Leopold I. musel z důvodu bezpečnosti opustit. Uchýlil se na několik měsíců do českých zemí, situace ale ani zde nebyla zcela bezpečná, a proto pokračoval do Lince, kde morovou epidemii přečkal. Ať byl důvodem vzniku problému mor, či stěhování, uherské jednotky získaly náskok potřebný k provedení svých akcí, především k přesunu jednotek do blízkosti průsmyků, které nebyly zabezpečeny. Právě v tuto chvíli se o akcích a pohybech uherských jednotek dozvídá hradištský krajský hejtman, ale to už je zjevně dosti pozdě. „*Pod dojmem porážky kuruců poblíž Zvolena byla ke konci roku 1678 moravská zemská milice i převážná část Valachů opět propuštěna ze služby a ve zbrani zůstalo po celé moravsko-uherské hranici pouze 173 mužů. Od nákladného vydržování ozbrojených složek upustil rovněž olomoucký biskup, takže zabezpečení země vůči případným atakům možno označit za zcela nedostatečné. Nejlépe chráněný úsek představovala hranice slezsko-uherská, kde byla ještě v listopadu 1678 posílena těšínská zemská milice. Stálá posádka navíc operovala v oblasti jablunkovských šancí i v průběhu roku 1679. Na Moravě byly podniknuty kroky k posílení ochrany zemských hranic teprve v létě 1680 v důsledku nové kurucké ofenzívy v Uhrách. Až v polovině července 1680 byl vydán rozkaz k opětovnému obsazení pohraničních opevnění a průsmyků zemskou milicí.*“⁵⁸

Královský tribunál bral však zprávy o pohybech uherských jednotek na lehkou váhu, avšak ihned poté, co bylo vypáleno a vypleněno několik pohraničních vesnic, začal reagovat. Je mi trochu s podivem, že na tak vážnou situaci ohrožující zemi, nebylo podniknuto rázné

⁵⁶ Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4871, kart. 165.

⁵⁷ Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 39.

⁵⁸ AL SAHEB, J. *Zabezpečení moravských a slezských hranic v době Tökölyho povstání. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění.* Dolný Kubín: 2012, s. 73. ISBN: 978-80-86696-22-5.

opatření. Tribunál také začíná prosit císaře, aby neopomenul chránit markrabství. V zemi se nacházel pluk Arnošta Rüdigerera hraběte Starhemberka, který byl plně využit na ochranu průmysků, z nich nejvíce vytíženého Vlárského průmysku. Samotná města reagovala na tyto události posílením vojenských hlídek, pokud byly k dispozici, opravou a výstavbou hradebního opevnění, nákupem zbraní a střeliva, popřípadě najímáním dobrovolníků bránících město. Roku 1683 byla Kroměříž dobře vybavena na případný vpád kuruckého vojska. V městské zbrojnici bylo k dispozici 2900 liber doutníků, 339 liber olova, zhruba 5 tun beček střelného prachu a 8300 kulí do mušket. Zámecká zbrojnice disponovala 875 ručními granáty, 842 librami olova, dále bylo k dispozici 600 olověných kulí do tupláků, 6389 kulí do mušket a na 16 tun střelného prachu. To představovalo značný arzenál.⁵⁹ Na rebéliích prováděných uherskými jednotkami se podílelo i slovenské poddanstvo, které tvořilo mnohdy i polovinu útočících jednotek.⁶⁰ „Mezi uherskými vzbuřenci bylo prý asi 9000 poddaných z horní trenčanské stolice a 3000 Slováků z Liptova. Hradištský kraj nebyl ještě obsazen císařským vojskem. I kdyby posádky byly bývaly dosti slabé, nebylo by došlo na takové neštěstí, protože sokolovské zástupy vyhýbaly se řádné bitvě a vpadaly skutečně jen na loupež. Jedině na brumovském hradě byla neveliká posádka Starhemberkovy pěchoty, a rebelanti se hradu vyhnuli.“⁶¹

V polovině měsíce června roku 1680 podnikli rebelanti vpád a značným způsobem poškodili město Frenštát pod Radhoštěm, město částečně zapálili, několik chalup a kostelů shořelo. Brali zajatce, za které požadovali vysoké výkupné, kdo neměl štěstí, přišel o život. Rebelanti bleskovým obratem s lupem utekli zpět na území dnešního Slovenska, do tehdejších Horních Uher. Pro své drancování si vybrali zrovna neděli v šest hodin, kdy lidé byli na ranní mši v kostele.⁶²

Velkým problémem však v roce 1680 byla naprostá nepřipravenost obrany Moravy, ta malá hrstka obránců, co byla k dispozici, mohla nájezdům uherských kuruců čelit jen stěží. Panovala opět velká obava z možných útoků, a tak byli z Moravy vysíláni zvědové operující na uherské a turecké straně, odkud donášeli potřebné informace o pohybech insurgentů. Pano-

⁵⁹ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 801.

⁶⁰ Tamtéž, s. 792-794.

⁶¹ Tamtéž, s. 792.

⁶² Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 537, sign. 65, kart. 106, fol. 158. Viz VAŠUTOVÁ, L. *Kurucký vpád na Moravu a města hukvaldského panství. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění*. Dolný Kubín: 2012, s. 114-124. ISBN: 978-80-86696-22-5.

val veliký zmatek, informace provázelo plno nepřesností. Navíc se na obraně Moravy podílelo hned několik institucí a osob působících nezávisle na sobě. Královský tribunál, císař, olomoucký biskup, nedocházelo mezi nimi ke komunikaci a koordinaci, což vedlo k neefektivnímu boji a mnoha komplikacím.⁶³ Obyvatelstvo bylo samozřejmě zatíženo vyššími daněmi, čímž se snižovala jeho životní úroveň. Informovanost o blížícím se nebezpečí pro obyvatelstvo daného města byla řízena takzvaným „zvoněním proti tureckému nebezpečí“.

Každé město či vesnice měly odnepaměti svého zvoníka, který v případě pohotovosti dával znamení. Zvonění bylo velmi důležitým bezpečnostním prvkem, který eliminoval nejen ztráty na životech a majetku, ale také urychlil koordinaci pro případné odražení útoku, za předpokladu přítomné vojenské posádky. Právě díky častému zvonění žádá zvoník města Litovle, jistý Konstantin Grim, na městské radě města Litovle, aby byla brána na zřetel jeho činnost, která byla zvýšená četným zvoněním a byl tak za časté zvonění po zásluze patřičně odměněn vyšším platem.⁶⁴ O jiných žádostech zvoníků se mi informace zjistit nepodařily, je ale velmi pravděpodobné, že litovelská žádost nebyla ojedinělá.

Dále se obyvatelstva týkaly také odvody do zemské milice, podílení se na zásobování a podpoře procházejících vojsk apod. V roce 1680 došlo ještě k četným útokům na brumovském panství, kde byly vypáleny vesnice Rokytnice, Divnice a Slavičín. Tyto vpády potvrzuje i následující pramen, datovaný dne 19. června 1680, adresovaný olomouckému biskupovi Karlovi z Lichtenštejna-Kastelkornu: „*Přijedauce ponejprv zapálili Příkazy, Lipinu, Křekov, Vlachovice, Vrbětice, Divinice na panství braumovským. Dvůr na panství světlovským v roli obzvláště ležící. Vracující se od nich toliko padesát koní, zpátkem ten den vypálili Pitín, Hoštětín, Hrádek, Rokytnicu, Spitinov, Bylnice braumovský předměstí a kostel braumovský vyrabovali. Item vyrabovali i město Valašské Klobúky a v něm přes třicet osob zabili.*“⁶⁵ Roku 1680 zůstalo pouze u dvou zmíněných vpádů, které se však neobešly bez obětí na životech, ztrátách a poškození majetku všech společenských vrstev obyvatel.

Počátkem července roku 1680 císař Leopold I. jmenoval Arnošta Rüdigerera hraběte Starhemberka velitele města Vídně, dvorního válečného radu a polního maršálka, velitelem císařského vojska, který bude dohlížet i na obranu Moravy. Situace se nevyvíjela podle očeká-

⁶³ AL SAHEB, J. *Zabezpečení moravských a slezských hranic v době Tökölyho povstání. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění.* Dolný Kubín: 2012, s. 67-74. ISBN: 978-80-86696-22-5.

⁶⁴ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Litovel, Spisy, inv. č. 1659, kart. 123.

⁶⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 537, sign. 65, kart. 106, fol. 155-157.

vání, a tak 28. srpna 1680 císař hraběte Starhemberka na základě stížnosti moravského zemského hejtmantství odvolal.⁶⁶ Na obranu hranic Přerovského a Hradištského kraje byli z důvodu nedostatku obránců najímáni Valaši (pastýři ovcí) z panství hukvaldského, bystřického, rožnovského a valašskomeziříčského. Celkem bylo najato na 460 valachů střežících tři průsmyky, a to Hrozenkovský, Vlárský a Střelenský. Jako určitou formu obrany na moravsko-uherské hranici lze brát císařské nařízení o zákazu těžby dřeva v oblastech hranice, kdy les poskytoval přirozenou ochranu a těžko prostupný terén. Docházelo i k likvidaci některých osad a opuštění vesnic nacházejících se v ohrožených oblastech. Císaři Leopoldovi I. se také podařilo dojednat s uherským knížetem Imrichem Tökölym klid zbraní, který vydržel do konce června roku 1681. Následujícího klidu využívá Tököly k diplomatickým a politickým záležitostem a začíná vyjednávat o vzájemné spolupráci s Turky. Morava a Slezsko jakožto sousedící země musely zajistit ochranu východní hranice před nepřátelskými vpády, všechny náklady byly hrazeny z vlastních majetků krajů a šlechty. Morava však roku 1681 byla jakékoliv agrese ze strany Tökölyho jednotek dle dohody ušetřena. Poměrně klidným rokem je i rok 1682, avšak v Kroměříži je najímána zemská milice, město nakupuje olovo na koule a také opravuje Moravskou bránu. Z rozkazu olomouckého biskupa Karla z Lichtenštejna-Kastelkornu, který prostřednictvím své biskupské dvorské kanceláře nařizuje primátorovi, purkmistrovi a radě města Vyškova, že je třeba zakoupit 100 mušket, dostatečný počet munice a proviantu a vycvičit měšťanstvo. A nadále opravit městské opevnění kvůli hrozícím a silně se množícím nepřátelským vpádům uherských rebelantů v dopise datovaném 30. srpna 1682.⁶⁷

Na jaře roku 1683 byla zahájena oprava hradeb olomoucké pevnosti, která byla strategickým obranným valem a musela splňovat nejmodernější bezpečnostní prvky. „*Biskup nařizuje mírovskému hejtmanovi 20. ledna 1683, aby pomýšlel na dovoz dřeva na palisády do Olomouce, „protože teď udeřily dobré cesty!*“⁶⁸ Možno usuzovat, že v období zimních měsíců šlo o mrazivé počasí a byl vhodný a ideální čas na dopravu potřebného materiálu pro stavbu

⁶⁶ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 792-794. Arnošt Rüdiger hrabě Starhemberk (1638-1701): Leopold I. jmenoval hraběte Starhemberka hlavním velitelem obrany města Vídně. Vyznamenal se jako voják a nesl velikou zásluhu na tom, že Vídeň obránci ubránili před útočícími osmanskými vojsky déle, než bylo možné. Při obraně města Vídně byl několikrát zraněn, pokaždé se ale zotavil. Po skončení bitvy byl Leopoldem I. povýšen do hodnosti polního maršálka. ČORNEJOVÁ, I; at.al. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 17. ISBN: 978-80-7432-105-4.

⁶⁷ Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 78.

⁶⁸ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 792-794.

opevnění. To už začínalo být pomalu jasné, že se chystá obrovský útok osmanské armády proti Habsburkům. Devatenáctiletý mír uzavřený mezi oběma stranami se pomalu chýlil ke svému konci.⁶⁹ Imrichu Tökölymu šlo hlavně o rozšíření sféry svého vlivu až na území Moravy, kam podnikal své loupežné výpady, které se začaly opět stupňovat roku 1683. Z toho plyne, že Tököly přesně čekal na chvíli, až se dá osmanská armáda do pohybu, aby s její pomocí v zádech plánoval další útoky na moravská území.⁷⁰

Biskup se zajímal o uložené prameny a materiály, jak bylo postupováno proti tureckému nebezpečí v roce 1663, které mělo prakticky obdobný ba dokonce i horší charakter. Projevil veliký zájem o ochranu samotného města Kroměříže, to potvrzuje i jeho přítomnost ve městě, kde jmenoval komisi z členů městské rady, která měla na starosti ochranu města před tureckým nebezpečím. *„Nařídil proto svému zbrojíři Jířimu Klosovi, aby prohlédl zbraně měšťanů a aby převzal správu městské zbrojnice. Je nutno, aby obrana města svěřila se vojenského řemesla znalému veliteli. Ke každé bráně musí se naverbovati stráž, ke každé deset mužův a kaprála, nad nimi musí bdíti vachtmistr, ale hlavně musí dohlížeti velitel ve dne i v noci. Musí se za plat zjednati zbrojmistr, aby vycvičil jistý počet měšťanů (zámečníků, kovářů, kolářů), jak se zachází se střelnou zbraní, jak se plní a vrhají ruční granáty, jak se nabíjejí a vystřelují děla, hmoždíře, tuplháky. Biskup nemůže se zdržeti v městě, protože je nemocen, a také by svou přítomností jen zvětšoval nebezpečnost.“*⁷¹

⁶⁹ Vásvárský mír: jednalo se o uzavření příměří mezi Osmanskou říší a Habsburky po dobu devatenácti let. K jeho podepsání došlo 10. srpna 1664. Pro Habsburky však bylo příměří nevýhodné, Turkům zůstala pevnost Nové Zámky a císař Leopold I. posílal finanční dary sultánovi. ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek VIII. 1618-1683. Praha: 2008, s. 201-203. ISBN: 978-80-7185-264-3.

⁷⁰ Viz PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 796.

⁷¹ Tamtéž, s. 797.

IV. Tažení polského vojska Moravou k Vídni

Poté, co 1. dubna 1683 polský král Jan III. Sobieski uzavřel smlouvu o spolupráci v protitureckém spolku s císařem Leopoldem I., bylo jasné, že bere otázku tureckého nebezpečí vážně. Oba státy se ve smlouvě zavázaly, že nesmí uzavřít mír se státem třetím bez vzájemného souhlasu, a že nebudou při válce s Tureckem požadovat územní zisky Uher, Podolí, Ukrajiny a Moldavska. Dále se mimo jiné dohodli na těchto podmínkách: „*Leopold vystaví 60.000 vojska, polský král 40.000. V případě obležení Vídně nebo Krakova přispěje jeden druhému s pomocí. Velení nad vojskem bude mít panovník, který bude přítomen osobně při vojsku. Na zaplacení zbrojení Habsburkové poskytnou Polsku 1,200.000 zlatých.*“⁷² Některé body byly dodrženy, některé pozměněny, ať už co se týče počtu vojska, nebo ze strany císaře Leopolda I., který se nikdy přímých bojů neúčastnil. Tady nutno ještě podotknout, že Leopold I. nebyl typem vojevůdce, například stejně jako další z rodu Habsburků - Rudolf II., a z tohoto důvodu jmenoval vrchním velitelem císařského a říšského vojska svého švagra vévodu Karla V. Lotrinského.⁷³

Samotné tažení polsko-litevské armády přes české země, respektive Moravu, na pomoc obležené Vídni vedlo dvěma proudy. Jan III. Sobieski nechal shromáždit korunní vojska pod Krakovem. Jízdu čítající kolem 7.000 mužů vedl hejtman Mikuláš Jeroným Sienawski. Jeho úkolem byl postup k Vídni po levém křídle a také sloužil jako štít proti napadení hlavního proudu v čele s Janem III. Sobieskim.⁷⁴ Od roku 1682 se kníže Imrich Tököly stal samozvaným uherským vládcem, a měl v plánu vládnout na úkor císaře Leopolda I., to vše za podpory Osmanské říše.⁷⁵

„Léta Páně 1683 dne 14. julii na den pamětihodný sv. Bonaventury stal se od Uhrů rebelantů nenadálý vpád a outok na město Brod Uherský ráno před pátú hodinú od koniků skrze vůdce Adama Rácze, Petenházyho a Revaje ze zámku Beckova, též jiných kapitánů uherských, na město Brod přímo komendýrovaných od Emerika Tekelyho, nad vojskem rebelantským nejpřednějšího generála a veřejného škůdce lidského. Po kterežto strašlivej a hroznej tragedii, též mordech vykonaných, s koní poslézajíc, do rabování domů všech, jakož i také kostelů se obrátili. S koňmi do nich vjedouce, oltáře obíratí, rúbati, velebnou svátost po

⁷² MACŮREK, J. *Dějiny polského národa*. Svazek 6. Praha: 1948, s. 217.

⁷³ ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek VIII. 1618-1683. Praha: 2008, s. 208. ISBN: 978-80-7185-264-3.

⁷⁴ WITUSIK, A. A. *Kopczyk szczęśliwej wiktorii wiedeńskiej: Z listów króla Jana III i królowej Marysienki, tudzież z diariusza królewicza Jakuba Sobieskiego usypany*. Lublin: 1983, s. 28. ISBN: 978-83-0300-306-5.

⁷⁵ MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 344.

kosteje rozsýpati, po ní se šlapati, hroby kostelní otvírati a pokladů v nich na tělách lidských hledati počali.“ „Tak informuje Polišenský opisem z některé moravské kroniky.“⁷⁶ Po těchto zvěrstvech ztratilo mnoho lidí střechu nad hlavou, a to v tom lepším případě. Znásilňování a bezhlavé vraždění měšťanů či vesničanů nebylo výjimkou. Blízkost Moravy k uherským hranicím si vybírala svou daň, útoky byly většinou bleskové, pár hodin trvající záležitosti, nechávající po sobě značné škody. Uherští vandalové kradli, drancovali a loupili vše, co mělo nějakou hodnotu. Byli vyzbrojeni šavlemi, sekerami a střelnými zbraněmi.⁷⁷

Samotná jízda vyrazila z Krakova 11. srpna roku 1683. Hlavní proud vedl sám polský král Jan III. Sobieski spolu se svým synem Jakubem, tehdy šestnáctiletým, a korunním knížetem Jablonowským. 14. srpna 1683 se dala do pohybu součást hlavního proudu zahrnující jak pěchotu o síle 21.000 mužů, tak také podpůrné dělostřelectvo.⁷⁸ Jak již bylo výše zmíněno, trasy oddílů polského vojska byly rozdílné. Hejtman Sienawski vyrazil z Krakova a dále pokračoval směrem na Bílsko a Těšín (na polské straně), poté směrem na Nový Jičín, Hranice, Lipník nad Bečvou, Přerov, Kroměříž, Uherské Hradiště a Mikulov.⁷⁹ V Mikulově se měly rozdělené armády sejít a dále již pokračovat spolu. Kníže Jablonowski táhl se svou armádou z Krakova na Bytom a do Tarnovských hor, kde se k nim 21. srpna 1683 přidal král Jan III. Sobieski. Jablonowski společně s králem pokračovali přes Hlívce a Ratiboř na straně polské. Jejich další cesta vedla přes Opavu, Olomouc, Prostějov, Vyškov, Koválovice, Brno, Modřice až do Mikulova, kde na ně již čekal hejtman Sienawski.⁸⁰ Na území Moravy Jan III. Sobieski vstoupil se svým vojskem 25. srpna 1683, kdy dorazil do slezské Opavy. Navzdory všem spekulacím, zdali opravdu v Opavě nocoval (chybí pramenný materiál), jsem toho názoru, že Sobieski skutečně nocoval kousek za Opavou na nějakém venkovském panství nebo v polním ležení. Nikoliv však v Opavě přímo, mohl tak nabrat potřebné síly k dalšímu postupu vojska. K tomuto názoru mě vede skutečnost, že v dopise své ženě „Maryšence“ uvádí tato slova: „*Po návštěvě dam ve stodole u Opavy, projeli jsme Opavou, městem zajisté příjemným, lidnatým, čistým; velkou míli odtamtud jsme přenocovali.*“⁸¹ Dne 26. srpna 1683 v pozdních večerních hodinách dosáhl král Jan se svou

⁷⁶ POLIŠENSKÝ, J. *Kniha o bolesti a smutku*. Praha: 1948, s. 158-159.

⁷⁷ Tamtéž, s. 158-162.

⁷⁸ WITUSIK, A. A. *Kopczyk szczęśliwej wiktorii wiedeńskiej: Z listów króla Jana III i królowej Marysieńki, tudzież z diariusza królewicza Jakuba Sobieskiego usypany*. Lublin: 1983, s. 27. ISBN: 978-83-0300-306-5.

⁷⁹ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 802.

⁸⁰ MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 344.

⁸¹ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 181.

družinou královského města Olomouce, kde mimo jiné sídlil biskup. Na cestě z Opavy do Olomouce museli překonat část hor nízkého Jeseníku a Oderských vrchů. Překonání těchto hor jistě prověřilo celé vojsko. Za tento pochod, v takřka neuvěřitelně krátkém čase si polský král a jeho vojsko vysloužili velké uznání. Zdolání 77 kilometrů, které tehdy urazil během jednoho dne, by se jim těžko povedlo bez většího odpočinku, nutno však podotknout, že i počasí jim pravděpodobně přálo.⁸²

V Olomouci se králi dostalo mimo uznání taktéž slavnostního přivítání, to bylo jistě příjemné po tak náročné cestě. Unavenost, jak se zdá, byla značná. Sám Sobieski poznamenává manželce: *„Po míli rovné a krásné cesty jsme přijeli do Olomouce (to jest včera), hrubě znaveni pro ustavičné orací a spektákly, takže se na všední den musím oblékat jako na svatbu a přijíždět s kavalkádou jako ženich. K mému velkému utrpení musel jsem přenocovat v městě.“*⁸³ Sobieski ve městě skutečně nocoval, byl ubytován v domě, kde byl pouze mázhaus a jedna síň, obojí malých rozměrů potřebných pro královo pohodlí. Aby toho nebylo málo, spánek krále rušil celou noc olomoucký orloj, který se nacházel přímo na protější radnici. *„Kvůli tomu jejich nešťastnému orloji, abych na něj viděl, když se před odbíjením otočí figurky kolem dokola jako pimprlata,“*⁸⁴ poměrně rozezleně líčí své ženě „Maryšence“ Sobieski svůj noční zážitek s orlojem.

Pouští se i do srovnávání lidu opavského a olomouckého, přičemž opavský označuje za slušnější a přívětivější, stejným způsobem srovnává i ceny zboží ve prospěch opavských.⁸⁵ Z těchto negativ můžeme usuzovat, že na něj Olomouc příliš dobrý dojem neudělala. Kladně se však zmiňuje o jezuitěch, kteří mu prokazují velikou čest. Navštíví i biskupský palác, zde se však s olomouckým biskupem Karlem z Lichtenštejna-Kastelkornu nesetkal, ten se ukrýval před tureckou hrozbou na zámku Mírov. Kurucké vpády na území Moravy hrozily už od roku 1678, a když se v roce 1683 situace natolik vyhrotila, tak se olomoucký biskup raději přesídlil na zámek Mírov nedaleko Mohelnice, který nechal opravit.⁸⁶ Při pobytu polských vojsk poskytlo královské město Olomouc z dobré vůle pro královskou kuchyni tyto suroviny: *„volů 1ks, telat 4ks, indiánských kurů (krocanů) 12ks, kapounů 24ks, vína /1/sudů, skopců*

⁸² TVARŮŽEK, F. *Marsch der polnischen Hilfs armee unter König Johann III. Sobieski durch Schlesien und Mähren im Jahre 1683*. Brünn: 1901, s. 374-392.

⁸³ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 181.

⁸⁴ Tamtéž, s. 181.

⁸⁵ Tamtéž, s. 181-182.

⁸⁶ Tamtéž, s. 182.

12ks, sádla 1 lence, kaprů 1 kopa, štik 1 kopa. ⁸⁷

Další zastávkou bylo město Vyškov, a to konkrétně 27. srpen 1683. Cesta z Olomouce byla dlouhá něco málo přes 45 km. Právě ve Vyškově se nám dostává ještě významnějších zpráv ohledně výkazu na ubytování polského vojska, které z velké části tábořilo ve stanech.⁸⁸ Z pramenů se dočítáme, že proviant pro polské vojsko hradil krajský hejtman a dále se na úhradě také z části podílel vrchnostenský důchod.

Na rozkaz krajského hejtmána a jej zastupujících komisařů byl městu poukázán pro celkem 15330 osob a 15036 koní tento proviant zanesený ve výsledných účtech takto: „*ovsa 1504 měřic; chleba 15330 liber; vína 33 věder a ½ mázu; piva 125 sudů, 2 vědra a 43 mázů; pálenky 112 mázů; skotu 48ks; skopců 38ks; masa 1879 liber; sledů 2153ks; soli 150 beček.*“ Z tohoto seznamu městu připadlo: „*ovsa 684 měřic a 4 čtvrtky; chleba 6876 liber; vína 33 věder a ½ mázu; piva 59 sudů, 2 vědra a 43 mázů; pálenky 112 mázů; skotu 29ks; skopců 14ks; masa 1879 liber; sledů 2153ks; soli 128 beček.*“⁸⁹ Součástí účtů je přehled jmen osob, kterým byl proviant vydán a v jakém množství. Účet je datován od 29. srpna 1683 ve Vyškově.

Dne 29. srpna 1683 dorazil Jan III. Sobieski společně s knížetem Jeronýmem Augustýnem Lubomirským a dvacetitisícovým vojskem do Brna.⁹⁰ Hlavní tábor byl rozbit v nedalekých Modřicích, odkud se Jan III. Sobieski vydal společně s družinou a svým synem Jakubem ke slavnostním ceremoniím.⁹¹ Královský rychtář města Brna Pavel Morgenthaler a další představitelé z rady radních města je očekávali u Židovské brány.⁹² Součástí přijetí byl latinský proslov, který přednesl městský syndikus Daniel Kříž. Vyzdvihl Sobieského odhodlání pomoci obléhané Vídni. Po zdvořilých ceremoniích nabídl král svou ruku radním k políbení.⁹³ Samotný vjezd Sobieského byl opravdu hodný krále, ne-li císaře. A tak za podpory dunících dělových salv ze Špilberku, bijících zvonů, trub a bubnů král slavnostně vjížděl se svou družinou do města Brna.⁹⁴

⁸⁷ Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, Zlomky registratur, inv. č. 69, 2/II, list 82, nedatováno.

⁸⁸ Město Znojmo. 2003. Králův stolec a Jan III. Sobieski [online]. [cit. 12. 5. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.znojmo.cz/kraluv-stolec-a-jan-iii-sobieski/d-1193/p1=1002>>.

⁸⁹ Státní okresní archiv Vyškov, Archiv města Vyškov, Výkaz vydání, kart. 505, inv. č. 819, Vyškov, 29. 8. - 25. 9. 1683.

⁹⁰ Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 268.

⁹¹ Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, ff. 284, 285, 268.

⁹² Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 285v.

⁹³ Tamtéž, f. 285v.

Králova cesta mířila do minoritského kostela sv. Jana, kde se král účastnil mše, cestou byl doprovázen úctyhodným počtem měšťanů. Vše probíhalo podle předem připraveného programu. Po mši následovalo pohoštění u zemského hejtmana Františka Karla hraběte Libštejnského z Kolovrat. Byla připravena bohatá tabule, kterou financovala městská rada. Biskupský dvůr a taverna pohostila zbytek králova doprovodu.⁹⁵ Nelze také opomenout Sobieského zájem o špilberskou pevnost, která vzbudila v králi obdiv, její návštěvu si však rozmyslel. K nocování si Jan III. Sobieski vybral vojenské ležení u Modřic, navzdory několika nabídkám k noclehu. To nakonec také potvrzuje historik Josef Válka: „*Večer se král srdečně rozloučil s radními a odejel přespat do vojenského tábora u Modřic, řka, že vždy přenocuje v poli*“ – *uvádí zábrdovický kronikář.*⁹⁶ Z tohoto rozhodnutí lze usuzovat, že jako správný vojevůdce vyžíval spíše pobytu v těsné blízkosti svého vojska. Jeho syn Jakub Sobieski strávil noc v Ditrichštejnském paláci a kníže Lubomirski našel své útočiště na židlochovickém zámku.⁹⁷

Po odjezdu polského vojska vykávala brněnská rada účet dvoudenního pobytu hostů. Celková suma činila 295 zl. 19 krejcarů.⁹⁸ Sobieski se o svém pobytu v Brně neopomenul zmínit své manželce „Maryšence“, které psal pozdě v noci: „*Po listu napsaném z Olomouce nepříhodilo se nic zvláštního. O Tokolym ticho a Tataři někam zmizeli, takže o nich doted' nemáme spolehlivé zprávy. Mši svatou jsem si vyslechl v Brně, kde zrovna byla pouť a svátek svatého Jana Křtitele, a právě dnes církev slaví jeho stětí. Město je krásné, opevněné, zvláště hrad na vysokém vrchu, tvrdá pevnost.*“ Následující řádky potvrzují Sobieského obdiv moravskému kraji, především pak brněnskému okolí: „*Pokud jde o krajinu, nic ve světě se jí nevyrovná: půda lepší nežli na Ukrajině. Všechny kopce plné vinné révy, kterou stejně jako broskvemi mají obrostlé své domy. Hustota panáků v poli je taková, že jsem nikdy nic podobného neviděl.*“⁹⁹ Nakonec se také zmiňuje o hostině u hraběte Libštejnského z Kolovrat: „*V Brně jsem dnes obědval u jakéhosi Kolowrata, který spravuje tuto provincii a byl císařovým vyslancem na mírovém jednání v Olivě. Docela hezky nás hostil a zhola po francouzsku.*“¹⁰⁰ Jakub Sobieski (1667-1737), syn Jana III. Sobieského, byl jistě velice

⁹⁴ PROCHÁZKA, J. *Jan III. Sobieski v Olomouci v roce 1683*. In: Ročenka Státní okresní archiv 10 (29), Olomouc: 2002, s. 169.

⁹⁵ Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 285v.

⁹⁶ VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. Morava reformace renesance a baroka*. Svazek 6. Brno: 1996, s. 122. ISBN: 80-85048-62-0.

⁹⁷ TRAUTENBERGER, G. *Die Chronik der Landes hauptstadt Brünn*. Brünn: 1897, s. 237.

⁹⁸ Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 360, Rejstřík komorních počtů pro roky 1683- 1684, f. 52r.

⁹⁹ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 183.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 184.

vzdělaný, nemůže nás udivit, že si vedl latinsky psaný deník. Jeho poznámky ze zastávky v Brně byly následující: „*Dvacátého devátého byli jsme přijati jménem celé Moravy od pana Kolowrata, bývalého vyslance při smlouvě v Oliwě. Došly nám zprávy, že kardinál Bonvist požádal papeže, aby dovolil prodat všechny statky na zaplacení této války. Nocovali jsme v Modřicích. Třicátého jsme nocovali v Drnholci a byli jsme také v Mikulově.*“¹⁰¹

Po příjemné zastávce města Brna se Sobieski vydal směrem k Mikulovu, jeho cesta na Mikulov vedla však západnějším směrem kvůli obavě z možného útoku nepřátelských vojsk. 30. srpna 1683 se Sobieski utábořil v městečku Drnholci, vzdáleném 13 km od Mikulova.¹⁰² Druhého dne brzy z rána se Sobieski rozjel do Mikulova se svou družinou čítající asi 120 husarů, kde byl již očekáván hejtmanem Sienawskim. Důvodem, proč netáhl do Mikulova s celým svým vojskem, bylo neustálé možné ohrožení jeho vojska ze strany uherských kuruců či Tatarů.¹⁰³ Sobieski se o tom zmiňuje, byť jen krátce i své manželce „Maryšence“: „*Po návratu z Mikulova, který jsem si jel prohlédnout s malou družinou, zastihl jsem pozdě v noci v ležení královskou poštu. List od Vás, paní mého srdce, jsem přijal s nevýslovným potěšením. Prvně jsem se podíval na číslo a zjistil, že je to již druhý dopis.*“¹⁰⁴

Zmínky o pohybu vojska hejtmana Sienawského, zaznamenané v pramenech jsou z Lipníku nad Bečvou a okrajově jsou zmíněny v pramenech města Kroměříže. Vojsko polsko-litevské jízdy vedené hejtmanem Sienawskim se vydalo na pochod z krakovského shromaždiště 14. srpna 1683. Dále následovala města 19. srpna 1683 Nový Jičín, 20. srpna Hranice a ještě tentýž večer Lipník nad Bečvou. Kroměříž, která byla plánována jako zastávka na cestě Sienawského armády, se připravovala na příchod vojska. Armáda se však ubírala starou vojenskou cestou, která vedla mimo město a nocovala pravděpodobně v nedalekém Hulíně, to ovšem není nikterak podloženo. Podle návrhu císaře Leopolda I. měla Morava připravit zásoby na denní zásobování polských vojsk: „*chleba pro mušketýry a dragouny 3600 liber, pro jízdu 38.600 liber, volů 280, skopcův a beranů 1040, slepic 800, hus 400, piva 600 věder, ovsa 244 mtů, sena 1040 for a slámy spotřebu.*“¹⁰⁵ 25. srpna 1683 dosáhl hejtman

¹⁰¹ Viz UHLÍŘ, D. *Přes Slezsko na Moravu... Cesty polských panovníků Moravou*. Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 2, 2009, s. 67.

¹⁰² PROCHÁZKA, J. *Jan III. Sobieski v Olomouci v roce 1683*. In: Ročenka Státní okresní archiv 10 (29), Olomouc: 2002, s. 169.

¹⁰³ Město Znojmo. 2003. *Králův stolec a Jan III. Sobieski* [online]. [cit. 12. 5. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.znojmocity.cz/kraluv-stolec-a-jan-iii-sobieski/d-1193/p1=1002>>.

¹⁰⁴ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 185.

¹⁰⁵ Viz PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 802.

Sienawski Mikulova, kde se měl potkat s králem Janem III. Sobieskim.¹⁰⁶ Další prameny, jež by blíže specifikovaly postup tažení polských vojsk, nejsou bohužel dochovány.

Po překonání hranic Moravy jejich cesty vedly přes městečko Dürnbach (dnešní Wildendürnbach). Ke sloučení polských koaličních vojsk dochází však ještě níže v dolních Rakousích v Heiligenbrunnu (dnešní Hollabrunn). Postup jednotek polského vojska byl skutečně velice rychlý, až zaskočil mnohé oddíly říšských knížat, které také jely na pomoc k Vídni. Pokud šlo všechno hladce, nebyl pro vojsko problém překonat padesátikilometrové vzdálenosti za pouhý jeden den. Za tyto výkony sbírali pocty ostatních účastníků bitvy.¹⁰⁷ U Heiligenbrunnu však muselo polské vojsko zastavit a počkat na dokončení mostu, který se stavěl v Tullnu. Mosty celkově představovaly značné zdržení, i když byly dobře postaveny, musely zvládnout obrovský nápor pochodujícího vojska, které čítalo několik tisíc osob, děl a různých podpůrných vozů, které vezly munici, stany, jídlo a jiné zásoby potřebné pro vojenského tažení.¹⁰⁸

A tak mohlo posledního srpnového dne dojít i k setkání vrchního velitele koaličních vojsk vévody Lotrinského a polského krále Jana III. Sobieského. K tomuto setkání došlo neočekávaně a zcela náhodou. Sobieski o tomto setkání opět líčí v dopisech své ženě: „*Ani most ještě není hotový a lidé ze Sas a císařští jsou ještě vzadu. O Branibořích není nic slyšet a již na ně nebudou čekat. Já jsem za včerejšek urazil s vojskem více než šest polských mil. Ráno jsem potkal volyňského pana vojvodu a tak pohromadě nás dohonil vévoda lotrinský, tuze nenadále, protože ho přední stráž ani nepoznaly.*“¹⁰⁹ Dále popisuje situaci s vévodou Lotrinským, jaké štěstí bylo, že je zastihl právě ve chvíli, kdy komandoval své vojsko, jakou formaci budou držet při zítřejším postupu. „*Máme tady čtyři husarské praporce a nemálo jízdních s pikami; vyhlíželo to tu okázale.*“¹¹⁰ A pokračuje: „*Když vévoda sestoupil v ležení z koně, sledoval naše vojsko, které přicházelo do tábora, a mezitím se rozbíjely stany. A pak jsem ho pozval k jídlu, čehož se nenadál, protože vozy teprve přijížděly a my jsme se zastavili v poli bez vody, stromů a ohně. Přesto však toho pro něho bylo až dost, že se nejenom najedli, ale i si přihnuli, a řádně. Podobiznu vévody lotrinského vymaluju níže, hlavně pro utěšení paní kněžny. Napřed nechtěl pít jiné víno než moselské s vodou a té vody tuze moc; vůbec prý*

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 802.

¹⁰⁷ PROCHÁZKA, J. *Jan III. Sobieski v Olomouci v roce 1683*. In: Ročenka Státní okresní archiv 10 (29), Olomouc: 2002, s. 169.

¹⁰⁸ SOBIESKI, J. III. *Listy do Marysieńky*. Warszawa: 1970, s. 48.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 49.

¹¹⁰ SOBIESKI, J. III. *Listy do Marysieńky*. Warszawa: 1970, s. 50.

*nepije; ale když mu stouplo do hlavy, pil i uherské. Když už byl pan vévoda v ráži, ptal se na různé komplimenty, jak se polsky řekne otec a bratr. Pověděli mu. A vmžiku zapomněl, jak je polsky otec, a tak to trvalo několik hodin. Byli tu s ním i jiní slušní kavalíři, jako ten Savojan, který s sebou přivedl několik desítek dobrovolníků; a potom synové Montecucoliho, Auersperga a další. Těžko popsat to veselí, tu spokojenost, jakou ti lidé dávali najevo. Zkrátka a dobře, rozloučili jsme se spolu k plné spokojenosti obou stran. Vévoda jel na celou noc do svého ležení.*¹¹⁰ Není pochyb o tom, že zmíněný Savojan nebyl nikdo jiný než pozdější slavný barokní vojevůdce princ Evžen Savojský.¹¹¹

Most pod Tullnem byl nakonec překonán 9. září 1683, ne všechna část armády se však přes most dostala, větší část vozů musela hledat jiné cesty pro přebrodění řeky Dunaje, pro ně na vhodnějších místech, i tak jich několik uvázlo. Postup ale musel pokračovat, jelikož z Vídně přicházely znepokojivé zprávy, Turci byli již prakticky za hradbami rezidenčního města. Turecké a tatarské oddíly však o pochodu takto velké armády doposud nic nevěděli, Sobieski o tom psal své ženě v jednom z dopisů, z čehož usuzuji, že se s největší pravděpodobností jedná o pravdivou informaci. Uherští povstalci takovýto scénář jistě předpokládali a spřádali své plány tak, aby se v případě bezvýchodné situace mohli přidat na císařovu stranu i za cenu nějakého trestu, či ústupků. Tökölyho oddíly byly v nedalekém Prešpurku, spolu s částí tureckého a tatarského vojska. Sedmihradský kníže Michal Apaffi, který mimo jiné nabízel císaři zprostředkování mezi ním a Turky, tak pravděpodobně konal na nátlak velkovezíra. Apaffi byl společně se svým vojskem a s velkovezírem u Vídně.¹¹²

¹¹¹ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 188-189.

¹¹² SOBIESKI, J. III. *Listy do Marysieńky*. Warszawa: 1970, s. 55-56.

V. Reakce obyvatel Čech a Moravy na samotné tažení polské armády

Podívejme se také, jak na tažení obou armád reagovalo obyvatelstvo napříč všemi sociálními vrstvami. Vzhledem k tomu, že Morava se ocitala již po nějakou dobu v nebezpečí v podobě drancujících nájezdů kuruckých vazalů z Uher, přivítali tažení polských vojsk z většiny případů s radostí a určitou formou úlevy. Moravě v srpnu roku 1683 šlo nejen o vypořádání se s mnohačetnými nájezdy výše zmíněných kuruců, ale, a to především, zde panovala obava z reálného tureckého obsazení nejen Moravy a Čech, ale takřka celé habsburské říše. Tuto situaci naprosto přesně vystihuje ve svém kázání svatovítský kanovník Tobiáš Becker: „*Uhry byly tytam, Rakousy rozervány, Štýrsko v okovech, Vlchy otevřené, Morava měla nepřitele před sebou, Slezsko bylo uzavřeno a Čechy tu stály jako dům na hranici.*“ Strach z Turků, v zemích vyznávajících ze značné míry katolickou víru byl obrovský.¹¹³

Mezi tehdejšími Poláky, Čechy a potažmo Moravany panovaly dobré vztahy, fungující na bázi slovanských svazků utvářejících se po několik staletí. Toho si byl dobře vědom vídeňský dvůr, který využíval právě moravské a české šlechtice ke komunikaci se šlechtou polskou.¹¹⁴ Moravská šlechta, mající svá sídla na trase, jež armády projížděly, si pochopitelně nemohla nechat ujít pohostit takovéto významné hosty. Mnohdy však těchto okolností zpětně litovali v podobě vynaložených finančních prostředků, a to navzdory otázce své společenské prestiže. Jeden z nejmocnějších a nejvíce vzpomínaných šlechticů, jenž hostil polského krále Jana III. Sobieského, je již zmiňovaný zemský hejtman František Karel hrabě Libštejnský z Kolovrat, o kterém se zmiňuje sám král Jan v dopise své ženě „Maryšence“. „*Kolovrat spravuje tuto provincii a byl císařovým vyslancem na mírovém jednání v Olivě.*“¹¹⁵

Zemský hejtman byl dle mého úsudku jednou z nejvýznamnějších osob, se kterou se polský král při svém tažení Moravou setkal. Další zmínku, kde by bylo uvedeno jméno někoho podobně či níže postaveného, jsem již neobjevil. Můžeme se však domnívat, že pokud se král se svým vojskem zastavil k odpočinku či k jídlu, zcela určitě nezůstal bez povšimnutí

¹¹³ RATAJ, T. *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí.* Praha: 2002, s. 164-187.

¹¹⁴ MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti.* Svazek 1. Praha: 1964, s. 348.

¹¹⁵ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence.* Praha: 1974, s. 184. Jednalo se o mír uzavřený mezi Polskem a Švédskem roku 1660 nedaleko Gdaňsku.

a byl hoštěn šlechtici nižšího postavení. Dle instrukcí vídeňského dvora byly silnice doslova dlážděné zásobami jídla a pití, na což si postupující armáda rozhodně nemohla stěžovat. Tuto domněnku mi potvrzuje nejen zachycená vzpomínka jednoho z členů polské výpravy Mikuláše Dyakovského: „*Co čtyři míle po císařské zemi u každého skladu byla postavena bouda plná ovoce, chleba, dobytka, beranů, stohy sena, bečky piva a k tomu u každé boudy několik bryček na rozvážení proviantu. Toho bylo takové množství, že jsme museli na každém místě skoro polovinu nechat.*“¹¹⁶

O podpoře polskému vojsku na Moravě se rovněž zmiňuje i Josef Válka ve svém díle *Dějiny Moravy*, a to takto: „*Nejkratší cesta Poláků vedla přes Moravu, kde byli i se svým králem srdečně přijímáni a dobře zásobováni. Na předem určených trasách pochodu byly pro vojáky přichystány zásoby chleba, masa, piva i ovsu a na plenění nebyl čas. Jen v Těšíně se Polákům zdála být kořalka slabá, což se krčmářům nevyplatilo.*“¹¹⁷ Zde taky došlo k menší roztržce mezi místními a polskými vojáky, kteří byli posilněni alkoholem. Žádné velké konflikty však na území Moravy při tažení k Vídni roku 1683 zaznamenány nebyly, alespoň tedy ne ze strany polského vojska.

Morava tedy byla velmi dobře připravena a zhostila se tohoto nelehkého úkolu s velikou loajalitou a odhodláním plnit příkazy vídeňského dvora. Bylo to nakonec i v zájmu obyvatelstva, aby dopomohli k vyhnání Turků od Vídně. Města měla poměrně dost času se na vše připravit, zbrojila, opravovala a opevňovala hradby. Velmi cenné informace sepsal František Václav Peřinka ve svých *Dějínách města Kroměříže*: „*Na Moravě je všude nejistota a vládnou obavy, že povstalci vpadnou do země, která bude vyloupena. Je to k pláči, ale Polský král táhne už císaři na pomoc. V Kroměříži daly se pilně přípravy, aby město mohlo nezvané hosty přiměřeně přivítati. Doma se pilně chystala i opravovala hradby a brány, najímala vojáky a oblékala je i vystrojovala, jak to nařizoval kníže pán, kupovala zbraně, náboje, opravovala starší zbraně, dělala smolné věnce a lila koule do mušket i do tupláků a konala i jiná účelná opatření.*“¹¹⁸

Obrovský zájem vzbudili především andělští husaři, těžká jízda, jež byla takřka elitou a chloubou krále Jana III. Sobieského. Jejich pera, která měli připnutá na zádech, vzbuzovala

¹¹⁶ Viz PROCHÁZKA, J. *Jan III. Sobieski v Olomouci v roce 1683*. In: Ročenka Státní okresní archiv 10 (29), Olomouc: 2002, s. 169.

¹¹⁷ VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. Morava reformace renesance a baroka*. Svazek 6. Brno: 1996, s. 122. ISBN: 80-85048-62-0.

¹¹⁸ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 802.

u lidí mnohé představy. Polišenského *Kniha o bolesti a smutku* tyto kladné reakce pouze dokládá: „*Lid pěkný a na polský způsob pěkně vymundírovaný, pěchota s dobrými fysikami a s pláštěmi, kterej každej nahoru při ramenách svinutý měl, dobře zaopatřený. Rejtharstvo pak větším dílem s křídly pozadu, takže když se na koni jeden nebo druhý hnal, podivným způsobem to fochrovalo. Měli také karabiny a fistule, ale předce na větším díle lučiště neb kuše a v krabici pozadu šipky. Co byli šlechticové, kterých velmi mnoho se nacházelo, ti byli dobrou zbrojí a téma nejlepšími koňmi, též pěknýma karmazinovými šubami a sobolovými čepicemi zaopatřeni. In summa takovej krásnej lid, že se nač dívati bylo. V jídle a pití velmi skromní, okrom pálenky, kterou v tom největším horku jak vodu lochali.*“¹¹⁹

Polské vojsko se celkově mohlo těšit z přízně obyvatel, kteří byli zvědaví, jak jsou osvoboditelé vystrojeni, dokonce si díky podobnosti jazyku mohli prohodit pár slov a třeba popřát hodně úspěchů v bitvě. Ale nejen obyvatelstvo netrpělivě očekávalo polské vojsko v čele s králem Janem III. Sobieskim, těmi dalšími byli i císařští úředníci, kteří zajišťovali volný průběh cesty, ceremoniář a záležitosti týkající se ubytování, uvítání nebo například pohostění hostů, kteří jakožto spojenci byli velice váženi. Dokladem budiž i „*uvítání v Tarnovských horách, kde v zastoupení císaře vystupoval hrabě Oppersdorf. Pocty a dary králi byly jen malou částí hmotného zajištění polské armády, na něž přispívaly všechny české země a jež budilo uznání u polských vojáků.*“¹²⁰ Sám Sobieski také zdůrazňoval, že lid moravský je především křesťanský národ, který s Polskem sdílel společné vladaře i některé zájmy.

Drancování pochodujících armád se podle dochovaných pramenů nedalo srovnávat s tím, které postihlo české země za třicetileté války. Pochody jednotlivých pluků byly řízeny císařskými patenty a mnoha dalšími úředními opatřeními zamezujícími, nebo přinejmenším do značné míry eliminujícími možnosti výtržnosti provádět. Byly přesně určeny trasy, zastávky, počet dávek na osoby, jednotliví velitelé své svěřence rovněž drželi zkrátka.¹²¹ Menším problémům však nešlo ani židovské město pražské, kde se část císařských vojáků pokusila drancovat a rabovat domy místních obyvatel. Vojáci byli za podobné výstupy proti obyvatelstvu tvrdě potrestáni, docházelo ale i k případům, že si vojáci stěžovali na nedostatečný počet poskytnutého proviantu. Našlo se ale i několik saských pluků, které si

¹¹⁹ POLIŠENSKÝ, J. *Kniha o bolesti a smutku*. Praha: 1948, s. 162-163.

¹²⁰ MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 348-350.

¹²¹ Trasy vojenských průchodů byly určeny předem, vždy vedly z většiny důvodů po schůdných silnicích a kolem větších měst, která mohla vojáky buď ubytovat, nebo pohostit.

nedostatečný proviant neopatřili krádeží či násilnostmi, ale nakoupili si jej za peníze.¹²² K pravděpodobně nejhorším problémům došlo v Kostelci nad Labem, kde podle záznamů městského písaře pozorujeme hrubé jednání projíždějících vojáků, kteří si nakradené obilí sami mlátí v místních stodolách. Dále se dopouští krádeže několika sudů s vínem, uskladněných ve sklepě pana primase.¹²³

Jak jsem ale předeslal, většina konfliktů byla vyřešena a prošetřena příslušnými orgány. Obyvatelstvo nemohlo ovlivnit průchod císařských ani jiných armád, bylo by navíc samo proti sobě, protože protivník, ze kterého mělo strach největší, se pomalu zmocňoval města Vídně a panovalo značné nebezpečí, že pokud bude město dobyt, bude jen otázkou času, kdy postup nevěřících zasáhne nejen Moravu, ale i České země. Za zmínku však stojí fakt, že šlo o vůbec také největší vojenské tažení saské armády od dob třicetileté války, která byla protestantského vyznání.

Po osvobození Vídně se však mnoho vojenských pluků a armád vracelo zase zpět přes Moravu a to buď do říše, nebo do Polska. V Hulíně se například po dobu 12 dní (od prvního do dvanáctého prosince) utábořil regiment braniborských vojáků. Vzhledem ke zvýšené konzumaci vína byla na tento regiment stížnost. Nakonec nenatropil žádné velké škody, ale než odešli, hrozil dokonce jejich důstojník primátorovi zbitím. Vymámili však na městečku několik říšských tolarů. Po odtahu Braniborů se na kroměřížském panství objevil pluk bavorských, který zde oslavil Nový rok 1684, rovněž znepríjemňoval život zdejším obyvatelům, měli s sebou několik raněných, o které bylo pečováno v místním lazaretu. Ovšem k velice vážným či tragickým událostem nedošlo a všechny problémy se vždy nějak vyřešily, buď splněním požadavků nebo vhodným kompromisem v podobě darů nebo zvýšením komfortu. Bavoři se v Kroměříži zdrželi až do konce ledna roku 1684, poté město v poklidu opustili.¹²⁴

Pro mě poměrně překvapující zprávou byl návrat některých polských jednotek vracejících se právě od Vídně. Jejich řádění bylo pro Moravu pravděpodobně větším problémem, jelikož moravští stavové o jejich chování žalují dne 29. března 1684 přímo císaři. Všechny tyto výtržnosti měl na svědomí regiment polského knížete Lubomirského, vpadnuvší

¹²² ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 20. ISBN: 978-80-7432-105-4.

¹²³ VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 57-58. ISBN: 80-7185-380-1

¹²⁴ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 803-804.

znenadání do Přerovského kraje, kde mnoho vesnic poničil. Obyvatelstvo se z tohoto nájezdu pak po nějakou dobu vzpamatovávalo. Že se nejednalo o maličkost, dokazuje neschopnost poddaných, ale i vrchnosti berní zaplatit. Ještě několik let po bitvě u Vídně roku 1683 se ozývaly na sněmech a prosebních listech císaři nářky na výdaje pro polské vojsko. Sestavovaly se závěrečné účty čítající náklady na proviant pro polské vojsko, často byly tyto účty nadhodnoceny. Takovýchto závěrečných účtů bylo vystaveno hned několik, prakticky z těch měst, kolem kterých se vojenská tažení ubírala.¹²⁵

¹²⁵ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 803-804.; MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 350.

VI. Bitva o Vídeň

Bitva byla zápasem dvou světů, kultur a náboženství, v níž šlo osmanským útočníkům o dobytí pověstného „zlatého jablka“ plného bohatství, jak mimo jiné také Vídeň nazývali. Byl to pokus, jak vládnoucím Habsburkům ukrást jejich císařské rezidenční město, srdce jejich říše, pokus který by byl zpečetěn dominací Osmanské říše nad zbytkem křesťanstva. Na habsburské straně tedy logicky ležela veškerá tíha čelit dotírající osmanské armádě plné „nevěřících“ muslimů dychtících po vítězství a kořisti. Jan III. Sobieski píše své manželce brzy ráno 12. září: „Nuže, včera v poledne jsem se připojil k svým vojskům a přecházeli jsme tady přes tu hanebnou horu, porostlou hustým a vysokým lesem, sráznou a neschůdnou; považte jen, jaká je to boží milost, že jsme na místě po překročení takových míst, bez ztrát a zdržení. Naše vozy jsme zanechali tři míle odtud, u Dunaje, na místě tuze dobrém a pevném, s sebou jsme vzali pouze dva lehké, všecko ostatní na soumarech. Ale to ještě nic není: ještě více nás napálili v tom, když nám říkali všichni, i sami generálové, že jakmile vylezeme na tu horu zvanou Kahlenberg, bude už dobře a že cesta k Vídni povede z kopce mezi vinicemi. Sotva se tam dostaneme, vidíme před sebou turecké ležení, tuze veliké, jako na dlani; o několik mil dále město Vídeň: ale mezi námi a ní nejsou pole, ale lesy, a navíc i strže a po pravé straně vysokánské hory (o tom nám neřekli) a pět nebo šest úvalů; budeme s to postavit se Turkům až za dva tři dny, poněvadž nyníčko musíme přeorganizovat celé šiky a změnit bojovou manýru a začít s nimi po vzoru těch velkých Mořiců, Spinolů a jiných, kteří táhli, zajištění ze všech stran, a pomalu získávali půdu. Avšak řečeno lidsky, a vkládajíce veškeré naděje v našeho Pána Boha, nepřítel by se také měl dostat do velkých zmatků, nezajistil se ani šancemi, protože je nemožná věc, aby se opevnil zákopy, ani neseskupil své ležení dohromady, nýbrž stojí tak, jako kdybychom od něho byli sto mil.“¹²⁶

Přesuňme se ale do lesů na úpatí kahlenberského kopce západním směrem od Vídně, kde dochází ke spojení císařských vojsk se Sobieského armádou.¹²⁷ Mezi nejvýznamnějšími představiteli nechybí jména mužů, jakými byli například saský kurfiřt Jan Jiří III., bavorský kurfiřt Maxmilián II. Emanuel či markrabě Ludvík Vilém Bádenský, kteří přispěchali na pomoc obležené Vídně. Jan III. Sobieski sice formálně velí armádě spojenců, avšak za hlavního стратега je považován vévoda Karel Lotrinský. Oba dohromady však dokázali

¹²⁶ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 203-204.

¹²⁷ Kahlenberg: jednalo se o horu (kopec) tyčící se nad městem Vídní, roku 1683 byl hustě zalesněný a těžko prostupný. Jeho osídlení proběhlo až v 18. století. Roku 1683 zde byl zahájen útok proti osmanskému vojsku.

znamenitě spolupracovat.¹²⁸ O kurfiřtech Jan III. Sobieski své ženě mimo jiné poznamenal: „Ze začátku se k nám oba kurfirsti chovali nějak cize; a nyníčko, kdy se pomalu blížíme k nepříteli, nemám slov, jak jsem s nimi spokojen: parolu ode mne pokaždé přijímají sami a častokrát se desekráte ptají, nemám-li ještě nějaké rozkazy. Saský kurfirst je dobrý člověk, v jeho srdci není falše.“¹²⁹

Je 12. září roku 1683 5.00 hodin ráno a na spojenecké alianční jednotky ukryté na kahlenberském vrchu začínají útočit osmanské jednotky, mezi stromy se pomalu schyluje k boji. Předsunuté jednotky osmanských vojáků, jimž velí Kara Mehmed Paša, byli vysláni na rozkaz Kara Mustafy, aby zastavili postup aliančních vojsk vedených Karlem Lotrinským. „V neděli 12. září, bez jídla a beze spánku pozoroval Karel Lotrinský situaci“, zapsal si do deníku císařský důvěrník, kapucínský páter Marco d'Aviano, táhnoucí s vojskem jako polní kazatel.¹³⁰ Velkovezír Kara Mustafa potřeboval získat čas a právě předsunuté jednotky mu ho měly zajistit. Nevěděl však, že na kopci se nachází na 65.000 vojáků dychtících po vítězství. Osmané jsou ve výhodnějším postavení a zahajují palbu, mají výhodnější palebnou pozici a lepší zbraně, to však nezastavuje odhodlané oddíly spojenců, kteří v šiku dvou řad kousek po kousku sestupují směrem do údolí. Déle už ani čekat nemohou, vídeňské hradby byly prolomeny a cesta do centra města zůstala osmanským oddílům prakticky otevřená, nebráněná.¹³¹ A tak mohla být formálně zahájena bitva o vrchol Kahlenberg. Císařští vojáci se sešikovali do formací a začali pomalu útočit na osmanské jednotky tvrdě hájící své pozice. Nešlo o nic jednoduchého, spojenečtí velitelé neměli dokonalý přehled o probíhajících bojích, těžký terén prodlužoval dobu návratu informátorů, kteří podávali nejnovější zprávy o právě aktuálních bojích. Císařské jednotky pomalu postupovaly dolů do údolí, osmanské jednotky jejich postup přirovnávaly k záplavě černé smůly, která se je valí pohltit. Turci se tohoto momentu obávali, nechtěli se do této pozice dostat, dělali vše pro to, aby své pozice udrželi a získali tak drahocenný čas pro svého velitele velkovezíra Kara Mustafu. Bohužel postupem času jejich bojová morálka upadala a spojenecká vojska se na ně valila čím dál tím víc. Jejich zástupy neměly konce, pluk za plukem sestupovaly do srdce osmanského tábora. To už bylo k neudržení a přeživší osmanské jednotky opustily své pozice a daly se na ústup.¹³²

¹²⁸ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P. *Dějiny Rakouska*. Praha: 2002, s. 291. ISBN: 978-80-7106-491-6.

¹²⁹ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 202.

¹³⁰ Viz WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha: 2010, s. 150. ISBN: 978-80-7391-427-1.

¹³¹ DÜRIEGL, G. *Wien 1683. Die zweite Türken belagerung*. Wien: 1683, s. 116-127.

Další osmanské oddíly vedené Ibrahimem Pašou se nacházely v dolině mezi Nussdorfem, ostřelovaném mimo jiné spojeneckým dělostřelectvem, a vrcholkem Kahlenbergem. Terén byl velmi těžko prostupný a především pro polskou jízdu to byl značný problém. Ibrahim Paša měl k dispozici celkem 28.000 bojeschopných mužů, přesila císařské armády byla však značná a neustále narážela na nezformované osmanské jednotky, které odrážely útok. Zástupy kamenných zídek chránících vinice Vídeňanů před lesní zvěří bránily plynulému postupu do údolí, svah byl vinnou révou doslova posetý. Osmanské vojsko této překážky využívalo ve svůj prospěch, což bylo pro něj obrovskou výhodou a mohlo si tak snáze dopřát odpočinku a po chvíli opět začít útočit.

Kolem 8.00 hodiny se jim postavil hrabě De Fontaine, který seřikoval řady svých žoldnéřů, aby mohl odrazit jejich útok. Bylo to však poměrně riskantní, a když se to záhy dozvěděl vrchní velitel Karel Lotrinský informovaný o veškerých situacích, poslal De Fontainemu na pomoc prapory dragounů pod velením knížete Carla de Croye spolu s plukem saským. Hrozilo totiž, že osmanské oddíly vpadnou De Fontainemu do boku a jeho žoldnéři tento vpád neustojí. Především díky předvídavosti a rychlému jednání Karla Lotrinského k této situaci nedošlo. Turci bránili násypy zídek velice tvrdě, spojenecké oddíly byly pod těžkou palbou a jejich postup se komplikoval. Navzdory tomu byl však vrch Nussberg okolo 10.00 hodiny dopolední opanován, respektive jeho spodní část. Osmanský ceremoniář si poznamenal do deníku: „*Velké vojsko „d'aurů“ vyrazilo k osmanskému ležení, vypadalo to, jako by se s kopců valila vroucí černá smůla, která pálila a ničila všechno, co jí stálo v cestě. Útočili v marné naději, že se jim podaří obklíčit bojovníky islámu*“.¹³³ Za spojeneckými aliančními prapory postupoval zbytek pěchoty společně s lehkými děly, jejich postup byl však velice pomalý kvůli těžko prostupnému terénu.¹³⁴

Osmanských jednotek bylo rozhodně méně než těch císařských, ale dokonale však využívaly svého výhodnějšího postavení. Měly k dispozici i děla, ale štěstěna stála na straně spojeneckých vojsk. Po těchto těžkých bojích, při kterých bylo prolito mnoho krve, nakonec císařští stanuli nad Nussbergem. Konečně tak mohlo přijít na řadu také císařské

¹³² BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967, s. 320-324.

¹³³ KREUTEL, F. R. *Kara Mustafa vor Wien. Das türkische Tagebuch der Belagerung Wiens 1683, verfasst vom Zeremonien meister der Hohen Pforte. aus der Reihe Osmanische Geschichts schreiber*. Verlag Styria, Graz-Wien-Köln: 1955, Erste Auflage, s. 76.

¹³⁴ WIMMER, J. *Odsiecz wiedeńska 1683 roku. Panorama dziejów Polski*. Warszawa: 1983. s. 153-154. ISBN: 83-223-2028-0.

dělostřelectvo. To nyní mělo na mušce většinu osmanských jednotek obsazujících vesnici. „Kara Mustafa sledoval průběh bitvy z dálky a nepochyboval, že přišel rozhodující okamžik střetnutí. Dal příkaz záložním oddílům, aby vyrazily, a sám se se zbývajících oddílů osobní stráže přesunul na Türkenschanz. Pro povzbuzení svých lidí, nechal před šarlatovým stanem vztyčit Prorokovu zástavu.“¹³⁵

Mezi alianční jednotky, které se zúčastnily jedněch z nejtěžších bojů, patřila část císařských a především pluky saských jednotek. Při jednom z bitevních manévřů těchto oddílů vznikla mezera na levém křídle, která byla napadena osmanskými oddíly. Byla to snaha odtrhnout část útočícího spojeneckého vojska a způsobit mu velké ztráty. Takto vydařený útok by osmanské vojsko zcela jistě psychicky navadil. Ještěže saským jednotkám přišly na pomoc hannoverské prapory plukovníka Fleminga, věrného přítele saského generála Reusse. Plukovník Fleming sám však za tuto pomoc zaplatil cenou nejvyšší, životem. Za zmínku stojí zbabělá nečinnost francouzských jednotek plukovníka Carla von Pallandta, operujícího se svou skupinou právě na okraji levého křídla. Nevyhověli žádosti generála Reusse o pomoc a nechali je vstříc jejich osudu. I takovéto situace byly realitou této velké bitvy, a ačkoliv se jednalo o spojence, ne vždy se na sebe mohli v každé situaci stoprocentně spolehnout. Důležité pro alianční jednotky však bylo udržení dosažených pozic a nedat podobnou chybu Turkům další šanci k útoku nebo roztržení části vojska, protože přesně na tyto chyby osmanské jednotky čekaly a v ně doufaly.¹³⁶

Karlu Lotrinskému se podařilo narychlo sešikovat své oddíly, které byly rozptýleny všude možné po bojišti. Postup komplikovalo množství potůčků a říček, bránících společnému koordinovanému přesunu. Karel Lotrinský sešikoval většinu svých jednotek. Spolu s podporou polního dělostřelectva a za přispění markraběte Ludvíka Bádenského se jim povedlo prolomit osmanskou obranu u vesnice Wahrungu. O to samé se na druhé straně pokoušel i osmanský velkovezír Kara Mustafa, který měl v řadě svých jednotek také odhodlané vojáky. Nastalý důležitý okamžik fáze bitvy se však jeho jednotkám nevyvedl. Proto se Jan III. Sobieski s Karlem Lotrinským v rychlosti dohodli na postupu a využili tak momentu překvapení. Podařilo se jim narazit navíc na nejméně chráněné místo, neopevněné,

¹³⁵ WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha: 2010, s. 151. ISBN: 978-80-7391-427-1.

¹³⁶ WIMMER, J. *Odsiecz wiedeńska 1683 roku. Panorama dziejów Polski*. Warszawa: 1983. s. 153-154. ISBN: 83-223-2028-0.

kteří bylo také nejméně bráněné. Jednalo se o výborně zvolené místo k útoku vedeného z vrcholku kopce Kahlenbergu, z této strany osmanští velitelé útok v žádném případě nepředpokládali. Psychické síly byly v těchto chvílích na straně křesťanské armády a pomalu tak překláněly mísky vah ve prospěch Habsburků.¹³⁷

Po obsazení vesnic Nussdorf a Heiligenstadt Karel Lotrinský pozastavil útok a nechal vojáky odpočinout, bylo třeba doplnit síly, jídlo, pití, jelikož v den bitvy panovalo děsné horko. Vojáci bojovali od páté hodiny ranní prakticky bez přestávky. Následně na to byly obsazeny i vesnice Neustift, Sievering, Grinzing, osmanské jednotky však ještě bránily přímý postup na město Vídeň, právě zde byla jejich koncentrace největší a daly se očekávat nejtěžší boje. *„Obě fronty ztichly a křesťanští vojáci v Nussdorfu a Heiligenstadtu pozorovali dění na kopcích na jihozápadě nad sebou. Nad hřebenem se objevil oblak prachu zviřený koňskými kopyty. Pohyb dvaceti tisíc jezdců dost dobře nejde utajit. Polská hotovost se rozdělila do tří skupin: té nejvíc vpravo velel Stanislav Jablonowski, jeden z nejslavnějších polských vojevůdců. Další skupina podléhala králi osobně. Královští se sešikovali na svazích Granbergu. Třetímu proudu, shromážděnému na svazích Rosskopfu, udílel rozkazy Mikuláš Sienawski, který po králově boku bojoval již dříve. Král jim oběma mohl věřit. Před jízdou postupovala polská pěchota posílená o německé mušketýry a kopiníky, které poslal Lotrinský, a za ní osmadvacet děl, jež Poláci s takovou námahou přetáhli přes kopce. Okolo jedné hodiny po poledni král Jan III. Sobieski, následovaný Jablonowským a Sienawským s jejich divizemi, zahájil sestup neschůdným terénem. Z dálky to vypadalo jako ukázkový postup, ale ve skutečnosti koně klopýtali, někteří si zlámali nohy, a děla často přišla o kola.“*¹³⁸

Pro velkovezíra Karu Mustafu to byla poslední šance, jak nějakým způsobem zlomit útok křesťanských vojsk ve svůj prospěch. Pokusil se o otevření nové západní fronty, čímž se snažil o přenesení těžiště boje. Byl to velice dobrý strategický tah, ale bohužel pro něj, k tomuto kroku potřeboval mnohem více času. Mezitím si Karel Lotrinský a Jan III. Sobieski lámali hlavu nad problémem, jak nejrychleji ukončit tuto bitvu. Toto dilema je opředeno řadou legend: *„Karel Lotrinský svolal své unavené velitele a zeptal se jich, jak by měl rozhodnout. Nejprve zavládlo ticho a potom starý saský generál Goltz prohlásil, že Bůh jim sesílá vítězství, a tak by měli bojovat dál, aby dokončili, co od nich žádá. A kromě toho, dodal*

¹³⁷ BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting.* Albany: 1967, s. 330-334.

¹³⁸ WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu.* Praha: 2010, s. 152-153. ISBN: 978-80-7391-427-1.

údajně, už je starý člověk a nemůže se dočkat, až se uloží do některé z pohodlných vídeňských postelí. Takové vojácké odvaze a humoru Lotrinský rozuměl.“ „Jdeme dál,“ prohlásil a dal rozkaz, aby bitva pokračovala.¹³⁹

Během bitvy stále pokračovalo dobývání Vídně, stovky osmanských jednotek nepřestávaly na Vídeň útočit, a to velice urychlilo následné jednání jak Sobieského, tak Lotrinského. Karel Lotrinský se svými vojáky zdolával Türkenschanz, Kara Mustafa nadále dobýval vídeňské hradby ve snaze je prolomit a vytvořit si tak úkryt. Jan III. Sobieski se proto odhodlal ke zkušebnímu výpadu, který byl namířen přímo do středu osmanského tábora. Takto to vypadalo v 17:00 dne 12. září 1683 odpoledne. Rakowski popsal podobný útok polských husarů v roce 1670 takto: *„Kopí skloň pod koňskou hlavu, vyraz před, pobízej letící zvíře pod sebou ostruhami a miř na nepřítelův pupek.*“ Historik Kochowski, pamětník oné bitvy, polské husary opěvuje: *„Husar nesklopí kopí dřív, než na jeho hrot nabodne Turka. Což nejen zmatek budí, ale taktéž děsí nepřítel, úderu takovému nelze se bránit, ani jej odklonit stranou. Často naráz husar i dva lidi probodne a ostatní při tom pohledu prchají, co jim síly stačí. Jako roj vyplašených much.*“¹⁴⁰

I když zkušební výpad husarů přežilo jen pár šťastlivců, sám Jan III. Sobieski ho považoval za obrovský úspěch. Byl připraven vpadnout do osmanského tábora plnou silou a nadobro skoncovat s Osmany. Tento výpad dokazuje, jak odhodlané vojáky Jan III. Sobieski měl ve své armádě. Turci samotní již v této chvíli mysleli povětšinou na záchranu svých holých životů, včetně jejich velkovezíra Kara Mustafy, který plánoval útěk do Uher. Vůbec prvním z osmanských důstojníků prchajícím pryč byl Ibrahim Paša, který situaci vyhodnotil jako nenávratně ztracenou šanci. Vojáci osmanské armády byli natolik zaskočení, že ačkoliv se snažili o nějaký odpor, nebyli schopni spojence jakkoliv zadržet. Dali se na útěk, to už byl Kara Mustafa dávno na cestě do Uher a poměrně v bezpečí. Velkovezír Kara Mustafa musel opustit a zanechat na místě mnoho svých trofejí, včetně svého bohatě vystrojeného koně. Naposledy byl spatřen, jak v podvečer nasedá na lehkého koně, byl téměř k nepoznání a měl převázané pravé oko. Jeho útěk směřoval k městu Győr. Ostatní vojáci, se při útěku pustili do rabování cenností, ve snaze odnést si alespoň něco cenného.¹⁴¹ Mnoho jich rabovalo právě ve velkovezírově stanu. Tisíce Turků tak prchalo zpět do Uher, odkud přitáhli, prchali

¹³⁹ BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting.* Albany: 1967, s. 330.

¹⁴⁰ Viz BRZEZINSKI, R. *Polish Winged Hussars 1576-1775.* Warszawa: 2006, s. 46. ISBN: 978-18-4176-650-8.

¹⁴¹ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše.* Praha: 1996, s. 17. ISBN: 80-85846-05-5.

na koních i pěšky.¹⁴²

Krátce před 18 hodinou chystal král Jan III. Sobieski rozhodný útok, který měl za úkol rozbít a dokonat zkázu osmanského ležení. Disponoval třemi tisíci husary a šesti tisíci vojáky lehké jízdy. Jakmile vyrazili k útoku, stálo před nimi demoralizované osmanské vojsko neschopné manévrování, osmanské oddíly byly v naprostém šoku a beznaději. Polské jednotky se sešikovaly do tradičních útočných sestav, „husaři v první linii na délku šavle jeden od druhého, kopí napřažená... Za nimi masa záloh s tasenými šavlemi, někteří dali přednost dlouhým polským končírům, zbrani podobající se spíš kopí než meči. Po obou stranách chránili jezdce mušketýři. Pro Turky to byl hrozivý pohled.“¹⁴³ Delerac ve svých *Tajných dějinách* uvádí: „Všechno se odehrálo tak, jak předpokládal (král): husaři prince Alexandra zaútočili na hlavní voj velkovezírova vojska a rozprášili jej. Vzápětí se celé nepřátelské vojsko bez náznaku odporu rozuteklo.“¹⁴⁴

Do bojů tak v první linii zasáhli pouze husaři, lehká jízda, dragouni a pěchota, druhá linie měla roli pouze diváckou. Nepřátelská vojska uvěřila křesťanskému vítězství a dala se na útek. Velkovezírovy poslední rozkazy zněly: opuštění pozic, zničení všeho, co by mohlo být křesťanům k užitku a popravit zajatce. Polští husaři za pomoci šavlí připevněných k zápěstí pronásledovali prchající osmanské oddíly i jednotlivce daleko, takřka až do Uher. Boj trvající dvanáct hodin byl u konce, drtivé vítězství osvoboditelů bylo stvrzeno a křesťané, Habsburkové i Vídeň byli zachráněni. Bylo to vítězství, ve které už málokdo věřil, přišlo ve chvíli, když byly vídeňské hradby prolomeny a osmanské jednotky začaly pomalu pronikat za městské hradby. Polský král Jan III. Sobieski ještě celou noc hlídkoval se svými muži na místě ležení pro případ neočekávaného vpádu, ten již však nepřišel. Mezitím už Vídeň slavila své osvobození. „První část osvoboditelů vjela do města v čele s Ludvíkem Vilémem markrabětem bádenským a jeho dragouny za veselého hlaholu tympánů a trubek.“¹⁴⁵

Zbylí obyvatelé města připravili pro své zachránce vřelé přivítání, nejvíce byl vzdáván hold polskému králi Janu III. Sobieskému, který tak později vstoupil do dějin jako zachránce křesťanstva. Druhý den po bitvě Sobieski neopomněl na svou manželku

¹⁴² PARVEV, I. *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade 1683-1789*. Praha: 2010, s. 157. ISBN: 0-88033-328-6.

¹⁴³ WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. New York: 1995, s. 39-40. ISBN: 978-80-7391-427-1.

¹⁴⁴ Viz WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. New York: 1995, s. 156. ISBN: 978-80-7391-427-1.

¹⁴⁵ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 205-206.

„Maryšenu“, které v dopise píše: „*Bůh a pán náš, na věky požehnaný, dal našemu národu vítězství a slávu, o jaké minulé věky nikdy neslyšely. Všechna děla, celé ležení, neodhadnutelná bohatství padla do našich rukou. Vezír uprchl ode všeho, nejvýš na jednom koni a v jednom oděvu. Já jsem se stal jeho dědicem, protože veškerá nádhera po něm připadla z velké části mně; byla to náhoda, byl jsem v ležení přímo na špici a postupoval v patách za vezírem a jeden jeho komorník, co se od nás dal podplatit, ukázal nám jeho stany, tak prostorné jako Varšava nebo Lvov v hradbách.*“¹⁴⁶

O trochu slabších ovací se dostalo ostatním účastníkům bitvy. Všechny účastníky bojů císař chválil a opěvoval, měl k tomu více než pádný důvod, zachránili mu přece rezidenční město, srdce habsburské říše. Vítězství spojeneckých vojsk bylo pro osmanské jednotky naprosto zdrcující. Přimo na místě v okolí Vídně zůstalo téměř na 30.000 raněných a 10.000 padlých osmanských dobyvatelů promíchaných navzájem mezi sebou.¹⁴⁷ A ti, co stihli utéci, ani neupozornili obléhatele operující v příkopích, kteří si pořád mysleli, že bitva stále pokračuje. V tuto chvíli bylo již jasné vítězství na straně spojeneckých vojsk a habsburské strany. Turci byli zahnáni polskou jízdou následně až do uherské nížiny. Zatímco co v roce 1529, když dobýval Vídeň sultán Süleyman a z vlastní vůle s vojskem po neúspěšném obléhání města odtáhl, tak velkovezír Kara Mustafa byl natolik přesvědčen, že město dobude, až bylo jeho vojsko poraženo a on musel uprchnout.¹⁴⁸ Samotné drtivé vítězství křesťanstva demonstrativně stvrzuje sám papež Inocenc XI., který den 12. září nařizuje slavit jako svátek Panny Marie. Den 12. září 1683 vstoupil také jako symbol rodové zbožnosti do historie habsburského rodu, jako bitva o víru.¹⁴⁹

Na vítězství u Vídně se výrazně podíleli nejen její obyvatelé, ale důležité také bylo zapojení řady obyvatel z českých zemí. Ať už se jednalo o daňové zatížení poddaných, které bylo mimořádně vysoké a bylo nutno je platit, nebo také řada mužů, vojáků sloužících v císařské armádě. Vojáci, naverbovaní z Čech, čítali téměř polovinu císařské armády, jež měl velitel Karel Lotrinský k dispozici. Vysokou měrou se rovněž zasloužila především česká aristokracie, která disponovala velice dobrými diplomatickými vztahy. Čeští aristokraté dojednávali vojenskou a finanční pomoc pro císaře Leopolda I. na dvorech po celé Evropě.¹⁵⁰

¹⁴⁶ SOBIESKI, J. III. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 205-206.

¹⁴⁷ WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha: 2010, s. 157. ISBN: 978-80-7391-427-1.

¹⁴⁸ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 17. ISBN: 80-85846-05-5.

¹⁴⁹ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha: 1993, s. 146. ISBN: 80-901606-1-1.

¹⁵⁰ ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VIII. 1618-1683*. Praha: 2008, s. 208-212. ISBN: 978-80-7185-264-3.

Například Karel Ferdinand hrabě z Vladštejna vyjednával na polském dvoře s Janem III. Sobieskim, Jiří Adam z Martinic se jako obratný diplomat účastnil vyjednávání na dvorech italských, Dominik Ondřej z Kounic zase zprostředkoval spojenectví s bavorským kurfiřtem Maxmiliánem II. Emanuelem. Všichni zmínění se výrazným dílem, talentem a známostmi velkou měrou zasloužili o vítězství, a podpořili spojenectví s císařem, byť se bitvy samotné přímo nezúčastnili. Podnikali takové kroky, které důležitým způsobem ovlivnily pozdější události.¹⁵¹

Velení vojska bránící Vídeň měl na starosti Arnošt Rüdiger hrabě Starhemberk. A jeho spoluvévodcem, zástupcem byl jmenován další český šlechtic Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř ze Sulevic, který se ve svých dvaasedmdesáti letech zapsal mezi největší české hrdiny bojující v bitvě o Vídeň. Svě vynikající vojenské vůdčí schopnosti prokázal, když po dvakrát zastupoval velitele Arnošta Rüdigerera hraběte Starhemberka, který byl raněn a nebyl schopen boje. Udržoval mimo jiné i korespondenci s vrchním velitelem císařských vojsk Karlem Lotrinským o aktuálním stavu obránců uvnitř města Vídně. „*Nevěděl Starhemberk, kdyby toho stařečka pana J. Kaplíře nebylo, kterak by se tam choval. Než týž dobrý pán, že Čech byl, ani v novinách o něm zmínka nečinila.*“¹⁵² Rovněž císař Leopold I. vyznamenal pouze Arnošta Rüdigerera hraběte Starhemberka a na starého hraběte Kaplíře ze Sulevic zapomněl. Je pochopitelné, že než se zprávy o jeho službách dostaly k císaři, pravděpodobně to nějakou chvíli muselo trvat a nabylo to snad ani v císařových silách. Jistě odměnil mnoho jiných, kteří se zasloužili minimálně stejnou měrou, je ale smutné, že Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř ze Sulevic čekal na uznání za své zásluhy více než čtvrt roku.¹⁵³ Zasloužil se výrazným způsobem o to, že Vídeň nebyla dobyta, její kapitulace byla prodloužena o takřka čtrnáct dní, než se původně očekávalo. Obránci Vídně dokázali ustát obrovský nápor a i přes vysoké ztráty se zhruba třetina ze 4.000 hrdinů dočkalo konce bitvy.¹⁵⁴

¹⁵¹ ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek VIII. 1618-1683. Praha: 2008, s. 212-215. ISBN: 978-80-7185-264-3.

¹⁵² Tamtéž, s. 212-215.

¹⁵³ Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř ze Sulevic (1611-1686): byl českým šlechticem a výborným vojevůdcem. Svě vojenské zkušenosti využil při obléhání Vídně roku 1683, kdy jako jeden z obránců města hájil jeho hradby. Byl také vrchním velitelem, a to když zastupoval zraněného Arnošta Rüdigerera hraběte Starhemberka. Po roce 1683 byl povýšen za své zásluhy do hodnosti polního maršálka. Jeho děd byl roku 1621 popraven spolu s českými pány za účast na stavovském povstání. MAŤA, P. *Svět české aristokracie*. Praha: 2004, s. 459-460. ISBN: 80-7106-312-6. KALISTA, Z. *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*. Praha 2009, s. 136. ISBN: 978-80-7407-055-6. MACEK, J. *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611-1686) a jeho písemná pozůstalost*. Acta Litomericensia: 1984, s. 32-41.

¹⁵⁴ BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967, s. 245-248.

VII. Dozvuky bitvy o Vídeň a další vývoj událostí

Konec bitvy, která skončila drtivým vítězstvím Křesťanů, byl tak trochu přijímán s rozpaky. Dosažené vítězství se zdálo poměrně snadno vybojované, takovýto průběh nikdo upřímně nečekal. I tak se ale oslavovalo ve velkém stylu, v kostelích se rozezněly zvony a sloužily se mše za vítěze a padlé. Moravě svítla naděje, že nájezdy loupeživých kuruců ustanou a opět zavládne klid a pokoj. Nicméně obavy z Turků stále panovaly. Došlo tak k situacím, kdy si sami vítězové kladli otázku, zda vyhráli a mnozí z nich si nedokázali stále uvědomit čin, který se jim podařil. Dlouho se nevědělo, jaký vývoj vítězství přinese, panovaly totiž obavy z nečekaného útoku osmanských vojsk. Nikdo neměl tušení, kolik má velkovezír Kara Mustafa k dispozici mužů, se kterými by podnikl odvetný útok a znovu tak udeřil. Výhodou bylo, že by už pravděpodobně útok nepodnikl v roce 1683, jelikož pomalu za dva měsíce začínala zima a nejen on, ale i císařští si museli hledat své ležení v zimním období.¹⁵⁵

Velkovezír Kara Mustafa se spolu se zbytkem svých jednotek stáhl do Budína, kde čekal na reakci a případný úder spojenců. „*Jakmile dorazil k Alföldu, přeskupil zdecimované jezdeckto a uchýlil se do budské pevnosti. Současně se poohlížel po obětním beránkovi, na nějž by před sultánem svalil odpovědnost. Na uherských povstalcích se pomstít nemohl. Jejich prohnáný vůdce totiž prchl na severovýchod a aby se zachránil před císařovým hněvem, použil jako prostředníka Jana Sobieského. Ve velkovezírově moci ale zůstali velitelé pluků, a ti za neúspěch před Vídní krutě zaplatili. V týdnu, který následoval po bitvě na Kahlenbergu, jich osobní stážce Kara Mustafy více než padesát uškrtil.*“¹⁵⁶ O úpadku nebo konci osmanské říše nemohla být v žádném případě i přes drtivou porážku ani řeč.

Mezi spojenci docházelo k rozepřím, jak dále pokračovat a kam provést další útok proti Osmanům. Polský král Jan III. Sobieski plánoval útok na Ostřihom a Budín, kde se velkovezír Kara Mustafa ukrýval. Jiného názoru však byli vévoda Karel Lotrinský a bavorský kurfiřt Maxmilián II. Emanuel, kteří se chtěli nejdříve pokusit o dobytí pevnosti Nových Zámků. Dne 18. září 1683 Karel Lotrinský spolu s Janem III. Sobieskim opustili město Vídeň a vstříc novým bojům se vydali pronásledovat osmanské jednotky nacházející se na uherské straně. Vyhrála tak strategická varianta polského krále Jana III. Sobieského, tedy útok na město Ostřihom, jež bylo sídlem uherských primasů a pevností střežící přechod přes řeku

¹⁵⁵ PARVEV, I. *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade 1683-1789*. New York: 1995, s. 42-45. ISBN: 0-88033-328-6.

¹⁵⁶ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 18. ISBN: 80-85846-05-5.

Dunaj.¹⁵⁷

Než ale přišel samotný útok na Ostřihom, bylo potřeba dobýt město Parkány, tehdejší předmostí Ostřihomi, ležící na levém břehu řeky Dunaje. Právě zde Jan III. Sobieski velice zakusil, neboť se rozhodl o útok na město bez podpory pěchoty a dělostřelectva, na které nechtěl čekat. Jeho touha po kořisti se tentokráte ukázala daleko větší, než bývala měla být. A tak, když se dne 7. října 1683 objevil předvoj polské jízdy právě u Parkány, Sobieski se pokusil o útok na osmanské jednotky pouze se svou jízdou husarů. Dostal se do obklíčení a byl nucen rychlého ústupu. Pokud by se mu nedostalo pomoci ze strany císařského jezdeckva, byla by to pro Jana III. Sobieského obrovská porážka a těžká ztráta jeho dosud elitního jízdního vojska. Krátce na to, za dva dny, spojenecká vojska pod vedením Karla Lotrinského zaútočila na osmanské jednotky znovu a jejich obranu prolomila.¹⁵⁸

Turecký odpor kdysi kontrolující situaci byl zlomen a zanedlouho se vzdala i sama Ostřihom. Kapitulovala 24. října 1683 po krátkém ostřelování císařským dělostřelectvem. Byla tak prvním islamizovaným městem v Evropě, které bylo osvobozeno od turecké nadvlády. Bylo tak dosaženo dalšího velkého triumfu a ten měl být odměněn opětovnými děkovnými modlitbami. Historik Peřinka píše: „*Císař je nařídil moravskému tribunálu reskriptem z 9. prosince, protože prý je slušné, aby se Bohu poděkovalo, aby v nastávajícím roce dopřál císařským zbraním více takových vítězství. Při slavném Te Deum mělo se zase stříletí z děl. Druhým reskriptem z téhož dne nařídil, aby ve všech farních kostelích celé diecese sloužilo se slavné rekviem za důstojníky a mužstvo padlé při obležení Vídně a za poslední válečné kampaně.*“¹⁵⁹ Sultán Osmanské říše Mehmed IV., který vojenské tažení Karu Mustafovi svěřil, pomalu spřádal plány na jeho likvidaci. Kara Mustafa si toho byl dobře vědom, avšak stále ještě coby velkovezír uprchl z Budína dne 17. listopadu 1683 do Bělehradu, kde se ukryl za zdmi místní pevnosti Kalemegdan. Snažil se podnikat kroky, jakými byly například uplácení účastníků obléhání Vídně nebo jejich zneškodnění v prospěch svého obhájení. Žádný z těchto kroků mu však nebyl nic platný, protože byl na rozkaz sultána v prosinci roku 1683 v Bělehradě uškrcen. Poprava proběhla tak, že sultán vyslal do

¹⁵⁷ BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967, s. 344-359. VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 64-66. ISBN: 80-7185-380-1.

¹⁵⁸ BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*. Albany: 1967, s. 355-359.

¹⁵⁹ PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948, s. 803.

bělehradské pevnosti Kalemegdan dva dvorské hodnostáře. Jednalo se o poslední prosincovou sobotu, hodnostáři přivezli Karu Mustafovi rozkaz od sultána, podle kterého se jim musel odevzdat. Kara Mustafa se naposledy pomodlil a smířený se svým osudem nechal svého vraha vykonat nařízení. Sultán Mehmed IV., neměl ani jinou možnost, než Kara Mustafu usmrtit. Jako vojevůdce selhal a pokud by ho sultán nenechal usmrtit, tak by porážka osmanského vojska u Vídně padala na jeho hlavu.¹⁶⁰

Jan III. Sobieski spřádal plány na ukořistění území, které by připojil k Polsko-litevské unii. Každý z vojevůdců logicky požadoval nějakou satisfakci za vítězné tažení a takřka vždy si chtěl určitou část kořisti nárokovat ve svůj prospěch. Sobieski neměl v plánu obsadit Uhry, nýbrž usiloval o připojení rumunského Podunají k jeho unii. Na sklonku roku 1683 se však více událostí neuskutečnilo. Habsburkové ovládli další turecké pevnosti a kontrolovali území na západ od Budína. Jan III. Sobieski se koncem roku 1683 navrátil spolu s vojskem zpět do své vlasti. Cestou domů bez větších problémů dobýval kurucké pevnosti, včetně sídla Imricha Tökölyho v Kežmaroku.¹⁶¹

Nový rok, rok 1684, přinesl vznik důležitého svazku, který byl namířen proti Osmanské říši. „V březnu 1684 se sešli tajní vyslanci z Benátek, Polska a Rakouska a s podporou papeže Inocence XI. založili tzv. Svatou ligu, útočnou alianci, jež se stala hrozbou i státům mimo Dunajskou kotlinu. Během jednání o ustanovení Svaté ligy spatřily v Benátkách světlo světa první prozatímní plány na rozdělení evropské i asijské části Osmanské říše. Ludvík XIV., jehož ministři udržovali s velkovezíry oboustranně výhodné vztahy, se ke Svaté lize, chystající křížovou výpravu, nepřipojil. Na druhé straně se očekával vstřícný postoj ortodoxního Ruska, protestantských německých knížat a muslimské Persie.“¹⁶²

Císař Leopold I. byl znám pro svou přehnanou zbožnost a častokrát zasahoval do duchovních záležitostí v jeho zemích. To zhoršovalo vztahy mezi Habsburky a papežstvím, které se nezlepšily především kvůli rozdílnému postoji válečných cílů. Leopold I. neváhal pro válečné účely konfiskovat i církevní majetek, proto bylo s podivem, že se spojení Svaté ligy uskutečnilo. Síla zahnat Turka a vzít si zpět dobyté území nakonec převládla nad všemi

¹⁶⁰ PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 19-20. ISBN: 80-85846-05-5. VLNAS, V. *Historie poučná a kratochvilná o tom tureckém grosvezírovi a jeho hlavě*. Dějiny a současnost 20: 1998, č. 4, s. 18-23. ISSN: 0418-5129.

¹⁶¹ MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964, s. 216-217.

¹⁶² PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 22. ISBN: 80-85846-05-5.

okolnostmi.¹⁶³ Situaci Leopoldovi I. neulehčoval ani jeho bourbonský bratranec francouzský král Ludvík XIV., který ve snaze ulehčit Osmanům a jejím spojencům opětovně vojensky ohrožoval francouzsko-habsburskou hranici. Pro císaře Leopolda I. byla nereálná válka na obou frontách a povedlo se mu uzavřít s Ludvíkem XIV. mír, který byl uzavřen dne 15. srpna 1684 v Řezně, kde bylo uznáno, že francouzské zisky v Porýní budou vyměněny za dvacetiletý klid zbraní.¹⁶⁴

Vojenská tažení Svaté ligy proti Osmanské říši roku 1684 pokračovala, dobyta byla Pešť a Visegrád. To bylo ale v tomto roce z úspěchů Svaté ligy vše. Vázlo zásobování, vojáci byli nemocní a umírali bez zbraně v ruce, což nebylo rozhodně v plánu, navíc náporu spojeneckých vojsk stále odolávala budínská pevnost. Císař Leopold I. vyhlásil amnestii těm, jež se zřeknou spolupráce s rebely a odpřisáhnou poslušnost habsburské straně. Byla to snaha co nejvíce oslabit osmanská a rebelantská vojska, která měla stále dost členů a stavěla se nebojácně na odpor. Tökölyho moc na Slovensku pomalu upadala, stála při něm pouze jeho východní část. Na plenění vesnic se však jeho jednotky ještě zmohly, už ale nepředstavovaly ohrožení pro císařskou armádu. Rovněž jejich útoky na moravské a slezské území ustaly ihned po dobytí Vídně. Lidé se stále měli na pozoru, protože obavy z možných útoků stále panovaly, po vídeňském vítězství ale jejich strach zvolna opadal.¹⁶⁵

Dalším cílem spojenecké armády bylo dobytí pevnosti Nových Zámků, které měly být prvním cílem podle vévody Karla Lotrinského. Nakonec se útok uskutečnil až za uplynulé dva roky od bitvy o Vídeň, v srpnu roku 1685. Všechna jmenovaná města měla své pevnosti, které měly za úkol zadržet nepřítele, ale nebyla stavěná na dlouhé obléhání, bez pomoci zvenčí by nakonec padla. Proto se posádka Nových Zámků rozhodla kapitulovat. Kapitulaci bez bojů však císařská armáda odmítla, císařští vojáci měli tureckým obráncům co vracet.¹⁶⁶ Jejich touha po vítězství vypadala následovně: *„Kolikrát se na pevnosti objevila bílá vlajka, tolikrát ji sestřelili nebo srazili dolů, přičemž se vrhali na Turky jako rozzuřeni lvi. Na jedné baště se chtělo útekem zachránit na čtyři sta Turků: přeskočili vodní příkop, ale na druhé straně je pobila tam stojící jízda. Z celkového počtu turecké posádky, čítající původně tři tisíce mužů, z nichž jich těsně před útokem bylo v pevnosti tisíc a dvě stě, zůstaly naživu jen*

¹⁶³ EVANS, R. J. W. *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*. Praha: 2003, s. 159, 278-298. ISBN: 80-7203-463-4.

¹⁶⁴ ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 19. ISBN: 978-80-7432-105-4.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 22.

¹⁶⁶ VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 76-77. ISBN: 80-7185-380-1.

*dvě stovky Turků, které odvedly jako válečné zajatce. Při útoku byl raněn i velitel turecké posádky. Když krátce poté na svá zranění zemřel, naši vojáci mu usekli hlavu a vystrčili ji na tyči nad Vídeňskou bránu pevnosti.*¹⁶⁷

Více než stoletá historie Budínského pašalíku se pomalu začala schylovat ke svému konci. Stejně tak, jako se nemohli velitelé dohodnout v pokračování války v roce 1683, ani teď roku 1686 tomu nebylo jinak. Císař Leopold I. byl velice vrtkavý a nerozhodný, útok na Budín však nakonec na rady Heřmana Bádenského a Zdenka Kaplíře ze Sulevic potvrdil. Od 16. června roku 1686 se početná šedesátitísícová spojenecká armáda Svaté ligy přesunula před město Budín. Pevnost Budín byla hájena tureckými obránci v celkovém počtu 16.000 mužů. Spojeneckým vojskům se dlouho nedařilo pevnost dobýt, vojska musela čelit celkem třem nájezdům osmanských jednotek, které na ně zvenčí útočily. Bylo zcela jasné, že chce sultán Mehmed IV. udržet Budín za každou cenu, a pokud se to nepovede, ať tedy obránci padnou při boji s křesťanskými. Po téměř měsíčním obléhání a celkem po čtvrtém spojeneckém útoku Budín 2. září 1686 padl do rukou vojska Svaté ligy, bylo pobito na čtyři tisíce tureckých obránců. Ihned po dobytí Budína se tato radostná zpráva rozšířila do celé Evropy a opětovně mohla probíhat v habsburských zemích děkovná procesí, sloužili se mše v kostelích a probíhaly oslavy. Spolu s radostí byl veleben i samotný habsburský císař Leopold I., jehož popularita strmě rostla.¹⁶⁸

Od roku 1687 si konečně Osmanská říše začala uvědomovat vážnost své situace a měla tendence začít se Svatou ligou, potažmo s Habsburky, vyjednávat. Jejich požadavky byly však absurdní, požadovali navrácení pevností Ostřihomi, Budína i Nových Zámků. Habsburkové odmítli jakkoliv spolupracovat, historicky se už poučili, a to z roku 1664, kdy udělali strategickou chybu a pomohli tak Osmanům v cestě na výsluní, která se zastavila až u Vídně. Habsburská strana se rozhodla pokračovat ve válce proti Osmanské říši bez jakýchkoliv jednání o míru za nepřípustných podmínek, konečně byla stranou, jež si je mohla diktovat. Situace osmanského vojska nebyla nejlepší, vojáci byli vyčerpaní dlouhými boji, prohrami a ústupy a sultán Mehmed IV. se vzal trůnu. Novým sultánem byl zvolen Süleyman III. Výsledky bojů Svaté ligy výtečně nahrávaly Leopoldově politické situaci v Uhrách, kde konečně začal zase upevňovat svoji moc na úkor rebelantských vzbouřenců a jejich vůdců. Se

¹⁶⁷ Viz ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 20. ISBN: 978-80-7432-105-4.

¹⁶⁸ Viz ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 23-24. ISBN: 978-80-7432-105-4.

závěrem roku 1687 bylo třeba počítat se zimovištěm pro armádu. Zimoviště bylo Karlu Lotrinskému a jeho vojsku poskytnuto v Sedmihradsku na základě dohody s knížetem Michaellem Apaffim. Ten poskytl armádě zimoviště, finance, proviant a další vojsku prospěšné výhody, a to výměnou za náboženskou svobodu země a jeho vladařskou suverenitu.¹⁶⁹

Dne 6. září 1688 byla dobyta bělehradská pevnost Kalemegdan, po dvanáct dní byla pevnost ostřelována a osmanská vojska, při její obraně ztratila na sedm tisíc vojáků oproti pouhým sedmi stovkám vojáků Svaté ligy. V roce 1688 se také opět rozhořel boj mezi císařem Leopoldem I. a jeho bratrancem francouzským králem Ludvíkem XIV., vypukla mezi nimi válka o tzv. falcké dědictví. Leopold I. byl opět postaven před otázku, zdali pokračovat v boji na dvou frontách, čemu dát přednost. Pokusil se o uzavření míru s Osmanskou říší, avšak jednání k němu nedospěla, vše ztroskotalo opět na přehnaných požadavcích osmanské strany a rovněž na opakované podpoře sultánovi od Ludvíka XIV. Došlo tak k situaci, kdy byla vedena válka proti dvojímu nepříteli, i když válka proti Turkům byla až na druhém místě. To už rostla vojenská kariéra vojevůdců, jakými byli markrabě Ludvík Vilém Bádenský a princ Evžen Savojský, který se později stal symbolem habsburské armády.¹⁷⁰

Osmanští vojevůdci se však nevzdávali a několikrát proti vojsku Svaté ligy udeřili, iniciativu a kontrolu nad bojištěm převzala zpět spojenecká vojska až roku 1691. Ne však nadlouho. Boje pokračovaly a vše bylo definitivně rozhodnuto v bitvě u Zenty 11. září 1697, kde koaliční vojska vedl, v té době na svůj věk velice mladý, přesto nadmíru zkušený, tehdy třiatřicetiletý polní maršál Evžen Savojský.¹⁷¹ Od těchto chvil byla Osmanská říše výrazně oslabena. Vše bylo dovršeno podepsáním mírových smluv 26. ledna roku 1699 v Karlovicích. „*Pevnostní děla v císařském Petrovaradině a osmanském Bělehradě salvami ohlásila konec šestnáctileté války mezi křesťany a muslimy.*“¹⁷² Tento konec byl dovršením snahy Habsburků odvrátit turecké nebezpečí, stal se jedním z velkých triumfů v rodové historii a především ví-

¹⁶⁹ VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 84-86. ISBN: 80-7185-380-1. PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, s. 23-25. ISBN: 80-85846-05-5.

¹⁷⁰ ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 26-27. ISBN: 978-80-7432-105-4.

¹⁷¹ Princ Evžen Savojský (1663-1736): byl vynikajícím vojevůdcem a politikem, původem pocházel z Francie. Své služby však světil do rukou Habsburků, kteří ho odměnili vrchním velením habsburské armády. Vydobyl si mnohá uznání za své statečné činy, byl vynikající stratég. Z velké části vedl války proti Osmanské říši a při válkách o španělské dědictví válčil proti své rodné Francii. VLNAS, V. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, s. 28-58. ISBN: 80-7185-380-1.

těžstvím křesťanské víry.

¹⁷² ČORNEJOVÁ, IVANA; at.al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IX. 1683-1740. Praha-Litomyšl: 2011, s. 35-37. ISBN: 978-80-7432-105-4. Karlovičský mír vstoupil do historie tím, že si poprvé Osmanská říše nemohla diktovat žádné podmínky, jako poražený stát a začal tak její úplný pád a vítězství Křesťanství a Habsburků.

Závěr

Osmanská říše se musela spokojit se sérií porážek, které utrpěla během rychlého sledu. Bohužel pro ni, nedokázala vzdorovat Svaté lize, která měla jasný cíl, a ten se jí do značné míry dařilo naplňovat. Vše se nakonec vyřešilo až mírovou smlouvou ze dne 26. ledna roku 1699 podepsanou v Karlovicích. Došlo tak k okamžiku, kdy si poprvé v historii společných válek mezi Habsburky a Osmanskou říší mohli Habsburkové diktovat vítězné podmínky.

Aby ovšem mohlo k těmto událostem dojít, musíme brát v potaz osmanskou odhodlanost a touhu dosáhnout územního zisku i bohatství. Neváhali využít ve svůj prospěch i některé spojence, jako například Tatary nebo vzbouřence z Uher. Je potřeba dodat, že je prakticky ani přemlouvat nemuseli. Rozhodujícím prvkem, který ovlivnil celý výsledek bitvy o Vídeň, bylo uzavření spojení z pohledu Leopolda I. A to jak s papežem Inocencem XI., který neváhal na válku proti Islámu vynaložit obrovskou sumu peněz, tak především uzavření spojení s polským králem Janem III. Sobieskim. Což bylo naprosto klíčovým okamžikem. Jan III. Sobieski vystoupil z francouzského vlivu, navíc se sám Turky a Tatary cítil ohrožen. Disponoval ve své době nejlépe vyzbrojenou těžkou jízdou. Tzv. „andělskými husary“, kteří naháněli strach mnohým protivníkům. To byl první velký psychologický moment, který se započítal ve prospěch císaře Leopolda I. Turci totiž chovali k Sobieskému značný respekt. Svedl s nimi několik bitev, přičemž při té poslední u Chotimi roku 1673 zasadil osmanské armádě zdrcující porážku.

Morava byla od roku 1678 permanentně ohrožována loupežnými nájezdy uherských kuruců, kteří neváhali ani zabíjet. Lidé z nich měli obrovský strach, jejich přepady byly bleskové a zdrcující. Zemské orgány na tyto skutečnosti reagovaly různými způsoby. Byly posíleny městské hlídky, docházelo k opravám hradeb, nákupu zbraní a munice, vyklízení předměstských částí a k náboru mužů do zemských milic. Situace byla komplikovaná. Na složitosti situace se podílelo více faktorů, nedocházelo ke komunikaci při podstatných rozhodnutích, mnohdy k opožděným reakcím na danou situaci. Shromáždil jsem si většinu pramenů týkajících se kuruckých vpádů. A po jejich prostudování jsem zmínil obranné prvky, které byly na reakci útoků podniknuty.¹⁷³ Nájezdy se uklidnily kolem roku 1680 a po uzavření

¹⁷³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 537, sign. 65, kart. 106, fol. 155-157. Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 44. Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 505/ inv. č. 814. Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4873, kart. 165. Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4871, kart. 165. Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 39.

příměří mezi Leopoldem I. a vůdcem uherských vazalů Imrichem Tökölym klid trval do konce roku 1682. S rokem 1683 se opět hrozby znovu obnovily. To už ale bylo vše spojeno s osmanským útokem na rezidenční město Vídeň. Obavy z nadvlády nevěřících sílily, lidé se obávali, situace nevěstila nic dobrého.

Na základě smlouvy o vzájemné pomoci však na tuto vzniklou situaci dokázali Habsburkové zareagovat. No pomoc se nevydal pouze polský král, ale mimo jiné také říšské armády. Jan III. Sobieski byl od počátku vnímán jako hlavní velitel nastalé situace. Jelikož k Vídni vedla nejkratší cesta přes Moravu, byla předem určena trasa, po které se obrovské vojsko dopraví do vídeňského města. Jednalo se o největší vojenské manévry na území Čech a Moravy od dob třicetileté války. Jakmile byla Vídeň v obležení, bylo potřeba jí zajistit pomoc. Trasa, která Moravou vedla, mířila přes velká města jako Opava, Olomouc, Brno a Mikulov. Bylo důležité zajistit zásobování a hladký průchod, rozhodně to nebyla lehká koordinace. Z dobových zpráv se dočítáme mnoho dobrých ohlasů, týkajících se vynikající připravenosti Moravy na vzniklou situaci. Prostřednictvím dalších dochovaných pramenů přináším čtenáři informace o výdajích, které byly na tažení polského vojska vynaloženy.¹⁷⁴ Samotný průchod vojska ovlivnil také kurucké vpády, ustaly takřka ihned, co polská vojska překročila naše hranice. Tažení polského vojska bylo vnímáno jako velice prestižní záležitost, řada moravské šlechty se chtěla v dobrém prezentovat. Skutečně došlo k několika ceremoniím a slavnostním událostem. Obyvatelstvo přijalo polské vojsko skutečně se ctí jako své zachránce, vzhledem k příbuznosti jazyků lze pozorovat i slabší míru komunikace na bázi pozdravů, projevů úcty a přání hodně štěstí. Obyvatelstvo neskrývalo radost. O to větší byla, když se alianční armádě podařilo zvítězit. Radost propukla jak mezi vojáky, tak mezi obyvatelstvem. Sloužily se mše za padlé a přeživší, polské vojsko sklízelo uznání a úctu. Jan III. Sobieski byl oslavován jako osvoboditel. I po uplynutí několika let od vítězné bitvy se konaly oslavy a vzpomínky na onen šťastný moment. Jan III. Sobieski se obrovským způsobem zapsal do dějin jako vynikající, úspěšný vojevůdce a zachránce křesťanstva. Hlavním záměrem této práce je zachycení vojenského tažení polského vojska napříč moravským územím, spolu s vývojem souvisejících událostí. Z takového úhlu pohledu toto téma doposud jako celek nikdo nezpracoval.

¹⁷⁴ Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, Zlomky registratur, inv. č. 69, 2/II, list 82, nedatováno. 80-7185-380-1. Státní okresní archiv Vyškov, Archiv města Vyškov, Výkaz vydání, kart. 505, inv. č. 819, Vyškov, 29. 8. - 25. 9. 1683. Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 285v.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 467/ inv. č. 435, č. 3.

Moravský zemský archiv v Brně, fond B 1 – Gubernium, inv. č. 2465, sign. M 101, k. 1252.

Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 44.

Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 505/ inv. č. 814.

Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4873, kart. 165.

Státní okresní archiv Olomouc, Zlomky registratur, inv. č. 4871, kart. 165.

Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 39.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 537, sign. 65, kart. 106, fol. 158.

Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Litovel, Spisy, inv. č. 1659, kart. 123.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 537, sign. 65, kart. 106, fol. 155-157.

Státní okresní archiv Vyškov, fond města Vyškova, kart. 468/ inv. č. 439, č. 78.

Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, Zlomky registratur, inv. č. 69, 2/II, list 82, nedatováno.

Státní okresní archiv Vyškov, Archiv města Vyškova, Výkaz vydání, kart. 505, inv. č. 819, Vyškov, 29. 8. - 25. 9. 1683.

Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 268.

Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, ff. 284, 285, 268.

Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 1275, Zápisy ze zasedání městské rady pro rok 1683, f. 285v.

Archiv města Brna, fond A 1/3, rkp. č. 360, Rejstřík komorních počtů pro roky 1683- 1684, f. 52r.

Internetové zdroje:

Město Znojmo. 2003. Králův stolec a Jan III. Sobieski [online]. [cit. 12. 5. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.znojmocity.cz/kraluv-stolec-a-jan-iii-sobieski/d-1193/p1=1002>>.

Literatura:

AL SAHEB, J. *Zabezpečení moravských a slezských hranic v době Tökölyho povstání. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění.* Dolný Kubín: 2012, s. 68. ISBN: 978-80-86696-22-5.

BARKER, M. T. *Double Eagle and Crescent. Viena's Second Turkish Siege and Its Historical Setting.* Albany: 1967.

BOBRZÝNSKI, M. *Dzieje Polski w zaryse.* Warszawa: 1987, s. 403-405.

BRZEZINSKI, R. *Polish Winged Hussars 1576-1775.* Warszawa: 2006, s. 46. ISBN: 978-18-4176-650-8.

CRONIN, V. *Ludvík XIV.: král Slunce, velký panovník z rodu Bourbonů.* Praha: 1999, s. 35-54. ISBN: 80-242-0243-3.

ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie.* Praha: 1993, s. 146. ISBN: 80-901606-1-1.

ČORNEJOVÁ, I.; at. al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VIII. 1618-1683.* Praha: 2008, s. 201-203. ISBN: 978-80-7185-264-3.

TÝŽ. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek IX. 1683-1740.* Praha-Litomyšl: 2011, ISBN: 978-80-7432-105-4.

DLUGOSZ, J. *Sobieski Jakub. Polski Słownik Biograficzny.* Warszawa: 2002, s. 483-490.

DÜRIEGL, G. *Wien 1683. Die zweite Türken belagerung.* Wien: 1683, s. 116-127.

EVANS, R. J. W. *Vznik habsburské monarchie 1550-1700.* Praha: 2003, s. 162-163, 278-298. ISBN: 80-7203-463-4.

GROUSHKO, A. M. *Cossack: Warrior Riders of the Steppes*. New York: 1992. ISBN: 0-8069-8703-0.

HRYCH, E. *Velká kniha evropských panovníků*. Praha: 1998, s. 621. ISBN: 80-7176-938-X.

ISRAEL, I. J. *The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall, 1477-1806*. Oxford: 1995. ISBN: 0-19-820734-4.

KALISTA, Z. *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*. Praha 2009, s. 136. ISBN: 978-80-7407-055-6.

KLACZEWSKI, W. *Jerzy Sebastian Lubomirski*. Wrocław: 2002. ISBN: 83-04-04592-3.

KLIMASZEWSKI, B. *Jan III Sobieski w literaturze polskiej i zachodnio europejskiej XVII i XVIII wieku*. Warszawa: 1983, s. 14-15.

KOPČAN, V.; KRAJČOVIČOVÁ, K. *Slovensko v tieni polmesiaca*. Martin: 1983, s. 148-150.

KOSMAN, M. *Dějiny Polska*. Praha: 2011, ISBN: 978-80-246-1842-5.

KREUTEL, F. R. *Kara Mustafa vor Wien. Das türkische Tagebuch der Belagerung Wiens 1683, verfasst vom Zeremonien meister der Hohen Pforte. aus der Reihe Osmanische Geschichts schreiber*. Verlag Styria, Graz-Wien-Köln: 1955, Erste Auflage, s. 76.

MACEK, J. *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611-1686) a jeho písemná pozůstalost*. Acta Litomericensia: 1984, s. 32-41.

MACŮREK, J. *Češi a Poláci v minulosti*. Svazek 1. Praha: 1964.

TÝŽ. *Dějiny polského národa*. Svazek 6. Praha: 1948, s. 217.

MAŤA, P. *Svět české aristokracie*. Praha: 2004, s. 459-460. ISBN: 80-7106-312-6.

MIKULEC, J. *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*. Praha-Litomyšl: 1997, s. 120-123. ISBN: 80-7185-141-8.

ORLOWSKI, D. *Chotyn 1673*. Warszawa: 2007.

PALMER, A. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha: 1996, ISBN: 80-85846-05-5.

PARVEV, I. *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade 1683-1789*. Praha: 2010, s. 157. ISBN: 0-88033-328-6.

PAVLÍČKOVÁ, R. *Sídla olomouckých biskupů: mecenáš a stavebník Karel z Leichtensteinu-Castelkorna 1664-1695*. Olomouc: 2001, s. 42-85. ISBN: 80-244-0358-7.

PEŘINKA, F. V. *Dějiny města Kroměříže, Díl 2, Část I. a II. – Dějiny z let 1619-1695*. Kroměříž: 1948.

PODHORODECKI, L. *Jan Sobieski*. Warszawa: 1964.

POLIŠENSKÝ, J. *Kniha o bolesti a smutku*. Praha: 1948.

PROCHÁZKA, J. *Jan III. Sobieski v Olomouci v roce 1683*. In: Ročenka Státní okresní archiv 10 (29), Olomouc: 2002, s. 169.

RATAJ, T. *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*. Praha: 2002, s. 164-187.

SAMMER, A. *Der Türkenpapst*. Wien: 1982, s. 13-21. ISBN: 3-7008-0218-8.

SHULZ, V. *Korespondence Jezuitské provincie české z let 1584-1770 z archivu Musea Království českého*. Praha: 1900, s. 125.

SNOPEK, F. *Olomoucký kníže biskup Karel z Lichtenštejna a ctihodný sluha boží Marek d'Aviano*. ČKD, ročník 1917, č. 7-8, s. 749-755.

SOBIESKI, J. III. *Listy do Marysieňky*. Warszawa: 1970, s. 48.

TÝŽ. *Dopisy Maryšence*. Praha: 1974, s. 203-204.

STAROWOLSKI, S. *Stanislaw Żółkiewski: Wojownicy sarmaccy*. Warszawa: 1978, s. 277-281. ISBN: 83-11-06077-0.

TARGOSZ, K. *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*. Wrocław: 1985.

TRAUTENBERGER, G. *Die Chronik der Landes hauptstadt Brünn*. Brünn: 1897, s. 237.

TVARŮŽEK, F. *Marsch der polnischen Hilfs armee unter König Johann III. Sobieski durch Schlesien und Mähren im Jahre 1683*. Brünn: 1901, s. 374-392.

UHLÍŘ, D. *Přes Slezsko na Moravu... Cesty polských panovníků Moravou*. Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 2, 2009, s. 67.

VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. Morava reformace renesance a baroka*. Svazek 6. Brno: 1996, ISBN: 80-85048-62-0.

VAŠUTOVÁ, L. *Kurucký vpád na Moravu a města hukvaldského panství. Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění*. Dolný Kubín: 2012, s. 114-124. ISBN: 978-80-86696-22-5.

VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P. *Dějiny Rakouska*. Praha: 2002, s. 291. ISBN: 978-80-7106-491-6.

VITONĚ, J. *Úvod do dějin a kultury Polska*. Praha: 1995, s. 116. ISBN: 80-7066-988-8.

VLNAS, V. *Historie poučná a kratochvilná o tom tureckém grosvezírovi a jeho hlavě*. Dějiny a současnost 20: 1998, č. 4, s. 18-23. ISSN: 0418-5129.

TÝŽ. *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl: 2001, ISBN: 80-7185-380-1.

WANNER, M. *Sedmiletá válka v orientu*. Praha: 2001, s. 65-93. ISBN: 80-7277-034-9.

WHEATCROFT, A. *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha: 2010, ISBN: 978-80-7391-427-1.

WIMMER, J. *Odsiecz wiedeńska 1683 roku. Panorama dziejów Polski*. Warszawa: 1983. s. 153-154. ISBN: 83-223-2028-0.

WINKELBAUER, T. *Österreichische Geschichte 1522 - 1699: Ständefreiheit und Fürstenmacht*. Teil 1. Wien: 2003 s. 152-153. ISBN: 3-8000-3528-6.

WITUSIK, A. A. *Kopczyk szczęśliwej wiktorii wiedeńskiej: Z listów króla Jana III i królowej Marysieńki, tudzież z diariusza królewicza Jakuba Sobieskiego usypany*. Lublin: 1983, s. 28. ISBN: 978-83-0300-306-5.

Přílohy

Příloha: Portrét polského krále Jana III. Sobieského, vytvořený kolem roku 1683 neznámým autorem.

